

MIKKELIN **TAIDEOHJELMA**

Opas julkisen taiteen toteutukseen Mikkeliissä

MIKKELIN
TAIDEOHJELMA

Mikkelin Taideohjelma

Tilaja: Mikkelin kaupunki

Toteuttaja: Public Art Agency Finland sekä Mikkelin kaupungin edustajista koostuva työryhmä

Työryhmä: Mikkelin kaupunki
Eveliina Kõnttä, Tekninen toimi / Kaupunkisuunnittelu, yleiskaavoittaja
Marita Kajander, Sivistystoimi / Kulttuuripalvelut, kulttuurijohtaja
Susanna Latvala, Sivistystoimi / Kulttuuripalvelut, kulttuuripäällikkö
Ilkka Tarkkanen, Tekninen toimi / Kaupunkisuunnittelu, kaavoituspäällikkö
Matti Karttunen, Sivistystoimi / museotoimenjohtaja

Public Art Agency Finland

Maija Kovari, taidekoordinaattori, projektipäällikkö

Saara Piispa, osallistamismenetelmät

Karoliina Paappa, viestintä

Johanna Havimäki, graafinen suunnittelu ja ohjelman visuaalinen ilme

Painopaikka: Grano, Mikkelä, 2018

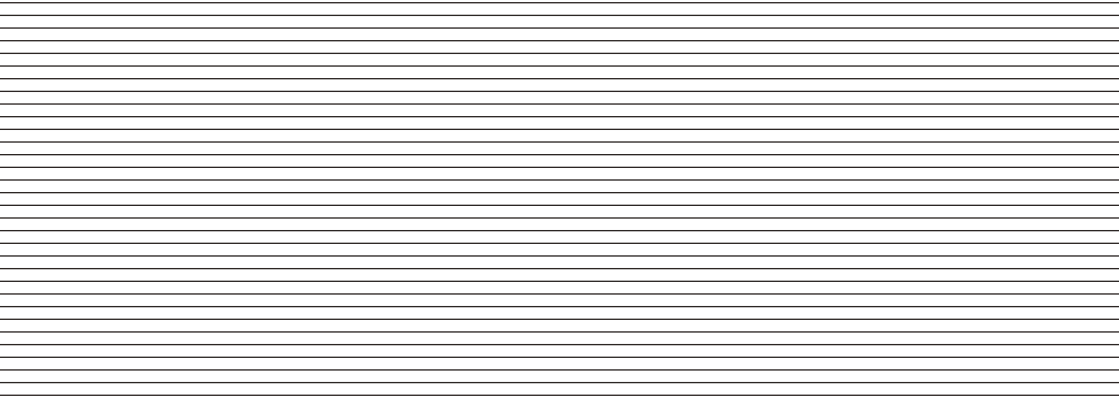
MIKKELI

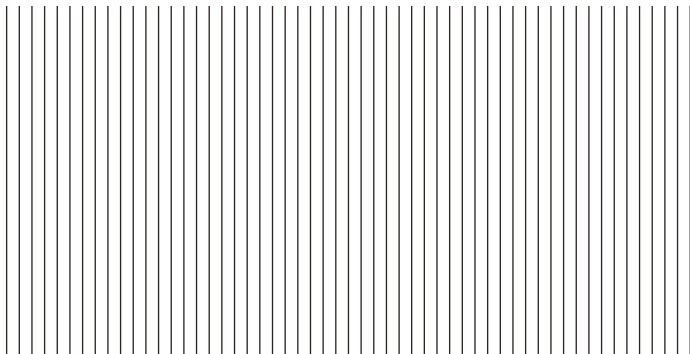
PUBLIC ART
AGENCY FINLAND

*Taide
elämään!*

Opetus- ja
kulttuuriministeriö

Seuraavilla sivuilla kuvataan Mikkelin kaupungille laadittuja julkisen taiteen toteutusperiaatteita. Julkaisu on kirjoitettu oppaan muotoon, ja siinä esitetyt linjaukset on pyritty kuvaamaan tiiviisti ja käytäntöä painottaen.

1

Johdanto

Miksi ohjelma on laadittu? | 9–10

2

Taideohjelman tiivistelmä

Keskeiset linjaukset lyhyesti | 11–15

3

Julkisen taiteen periaatteet Mikkeliissä

Kuinka taide toimii eri tahojen toteuttamana
erilaisissa kaupunkitiloissa? | 17–23

4

Taidetyöryhmä ja taiteen lupaprosessit

Keitä kuuluu uuteen taidetyöryhmään ja kuinka
julkiset taideteokset jatkossa luvitetaan? | 25–33

5

Julkisen taiteen rahoitusmalleja

Kuinka taide rahoitetaan eri tilanteissa ja tiloissa? | 35–41

6

Mikkeliläisten rooli julkisen taiteen toteutuksessa

Kuinka kaupunkilaisten on mahdollista osallistua julkisen
taiteen toteutukseen ja päätöksentekoon? | 42–53

7

Sanastoa ja käsitteitä

Mistä puhutaan, kun puhutaan julkisesta taiteesta? | 55–71

8

Liitteet

Keskeisiä aiheita julistemuodossa | 72–65

8

JOHDANTO

Kolme neljästä suomalaisesta haluaa nähdä taidetta osana arkiympäristöjään. Taiteen koetaan lisäävän paitsi julkisten tilojen viihtyisyyttä myös niiden turvallisuutta.¹ Julkinen taide onkin Suomessa yhä isompi osa kaupunkien viihtyisyyden ja vetovoimaisuuden rakentamista.

¹ Suomen Taiteilijaseura – Prosenttiperiaate.fi. TNS Gallupin kyselytutkimus. Julkaistu 28.9.2016. Viitattu 12.02.2018. <http://prosenttiperiaate.fi/tutkimus2016/>

Julkisen taiteen yleistyessä ja sen muotojen monipuolistuessa lisääntyy aiheeseen liittyvä työ kaupunkisuunnittelun, kaupunkitilojen toteutuksen, sekä tilojen huollon parissa työskentelevien arjessa. Yhteisiä ohjeita ja toimintaperiaatteita ei ole kuitenkaan ollut saatavilla. Siinä missä kaupunkiorganisaation eri tahot ottavat vastaan teosehdotuksia ja mahdollistavat teosten toteutusta ja huoltoa, on yksittäisen virkamiehen usein työssään mahdoton tietää, mitä kaikkea tulisi ottaa huomioon. Millaista taidetta halutaan yhteiseen tilaan ja mikä olisi taiteelle kulloinkin sopiva paikka? Miten erilaiset teokset pääsisivät oikeuksiinsa, ja millaisia käytännön asioita tulisi lupa-, toteutus- ja huoltoon liittyvissä prosesseissa huomioida?

Tähän tarpeeseen vastaavat kunnassa laaditut julkista taidetta koskevat periaatteet. Tämä taideohjelma kuvaa tällaiset periaatteet Mikkelin kaupungissa. Yhteiset ohjeet julkisen taiteen toteuttamisessa selkeyttävät kaikkien työtä luomalla puitteet sujuvalle poikkihallinnolliselle yhteistyölle kaupunkitilan laadun parantamiseksi. Tavoitteena on, että julkisen tilan laatu ja kaupungin vetovoimaisuus kasvavat taiteen avulla kestäväällä ja monipuolisella tavalla kustannustehokkaasti.

Taideohjelma on laadittu vuosien 2016–2018 aikana Opetus- ja Kulttuuri-ministeriön tukemassa *Taide Elämään!* -hankkeessa. Työn on toteuttanut taiteen ja julkisen tilan yhdistämiseen erikoistunut suunnittelu- ja konsulttitoimisto Public Art Agency Finland, ja työn toteutusta on ohjannut kaupunkisuunnittelun, kulttuuripalveluiden ja taidemuseon edustajista koostuva ohjausryhmä. Viestinnän, tilakeskuksen, rakennusvalvonnan sekä viheralueiden suunnittelun edustajia on niin ikään osallistunut ohjausryhmän kokouksiin. Lisäksi on kuultu laajan osallistamisen kautta mikkililäisiä sekä keskustaan että keskustan ulkopuolelle sijoittuvien pilotti-kohteiden kautta.

Taide elämään! -hankkeen kulkua on avattu erikseen hankeraportissa *Taide elämään! – Taideohjelman laatiminen yhdessä mikkililäisten kanssa.*

TAIDE- OHJELMAN TIIVISTELMÄ

Taideohjelman tavoite on tukea elävän ja vetovoimaisen julkisen tilan toteutusta kiinnostavan ja monipuolisen julkisen taiteen avulla. Julkisen taiteen tuottamisen, sijoittamisen ja suunnittelun tulee Mikkeliissä olla helppoa – Mikkelistä halutaan kaupunki, joka on julkiselle taiteelle mukava kumppani!

Edellisellä sivulla kuvattuun tavoitteeseen päästään selkeyttämällä julkiseen taiteeseen liittyviä lupa- ja toteutusprosesseja. Taideohjelmassa esitetään yhdessä laaditut periaatteet julkisen taiteen sijoittamiselle. Työtä tukee poikkihallinnollisen taidetyöryhmän perustaminen sekä ripeä viestintä ajankohtaisista julkisen taiteen projekteista. Museon ja kulttuuripalveluiden nykyiset hankintamallit säilyvät näiden muutosten rinnalla ennallaan.

Kaikille julkisen tilan teoksille myöntävät lupia jatkossakin eri hallinnon-alat sen mukaan, kenen vastuulla ko. alueen toteutus ja ylläpito on. Keskeinen periaate on kuitenkin se, että teosten lupaperiaatteet ovat jatkossa kaikille hallinnon aloille samat. Ohjenuorana uusissa lupaperiaatteissa on lähestymistapa, jossa pysyvästi kaupunkitilaan jäävät teokset käyvät läpi tiheämmän seulan kuin väliaikaiseksi tarkoitettut teokset. Esimerkiksi vain kuukauden kestävien teosten ja tapahtumien toteutusta helpotetaan selkeämmällä lupaprosessilla lähtien siitä, että ympäristö palaa teoksen päätyttyä sovituissa aikatauluissa ennalleen.

Kulttuuriperinnön arvoja sisältävien rakennusten tai alueiden kohdalla tulee jatkossakin käyttää erityisen tarkkaa harkintaa taidehankkeiden osalta. Näin on erityisesti, jos tavoitteena on pysyvän taideteoksen sijoittamisen suojeltuun rakennukseen tai ympäristöön. Pysyvät teokset ovat aina ammattitaiteilijoiden tekemiä. Ammattimaisella toteutuksella pyritään varmistamaan pysyvästi kaupunkitilaan jäävien teosten korkea laatu. Keskusta-alueille sijoitettavilla pysyvillä taideteoksilla on oltava poikkihallinnollisen taidetyöryhmän puoltava lausunto.

Mikkelistä halutaan kaupunki, joka on julkiselle taiteelle mukava kumppani!

ONNISTUNEEN JULKISEN TAITEEN PALETTI

**YHTENÄISET
JA SELKEÄT LUPA-
JA TOTEUTUS-
PROSESSIT**

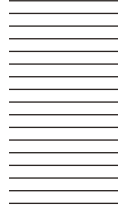
**YHDESSÄ LAA-
DITUT PERIAAT-
TEET JULKISEN
TAITEEN SIOIT-
TAMISELLE**

**RIPEÄ VIESTINTÄ
AJANKOHTAISISTA
JULKISEN TAITEEN
PROJEKTEISTA**

**POIKKIHALLINNOL-
LINEN TAIDETYÖ-
RYHMÄ YHDISTÄÄ
HANKKEET**

**RAHOITUSMALLIEN
VAKIINNUTTAMINEN**

**MONIPUOLISESTI
PAITSI PYSYVIÄ
TEOKSIA, MYÖS
VÄLIAIKAISTA
TAIDETTA JA
TAPAHTUMIA**

Poikkihallinnollinen taidetyöryhmä tuo aiheen parissa työskentelevät tahot yhteen ja tarjoaa puitteet eri näkökulmat huomioivaan päätöksentekoon. Työryhmässä ovat edustettuna taidemuseo, rakennusvalvonta, kaupunkisuunnittelu, viher- ja yleisten alueiden suunnittelu, tilakeskus, kulttuuripalvelut sekä edustaja kulloisestakin kaupunginhallituksesta. Lisäksi ryhmä kuulee tarpeen mukaan ulkopuolisia asiantuntijoita. Ryhmä ylläpitää kokonaiskuvaa kaupungin julkisesta taiteesta, kartoittaa ajankohtaisten kaupunkisuunnitteluhankkeiden taiteen mahdollisuudet reaaliajassa ja antaa lausunnot pysyvien taideteosten toteutuksista. Lisäksi ryhmä ottaa kantaa alueellisten taideohjelmien laatimiseen. Alueellisessa taideohjelmassa määritellään tietyn alueen tai kaupunginosan julkisen taiteen paikat sekä teosten toteutustapojen, teosten valintaprosessien ja teosten rahoittamisen muodot.

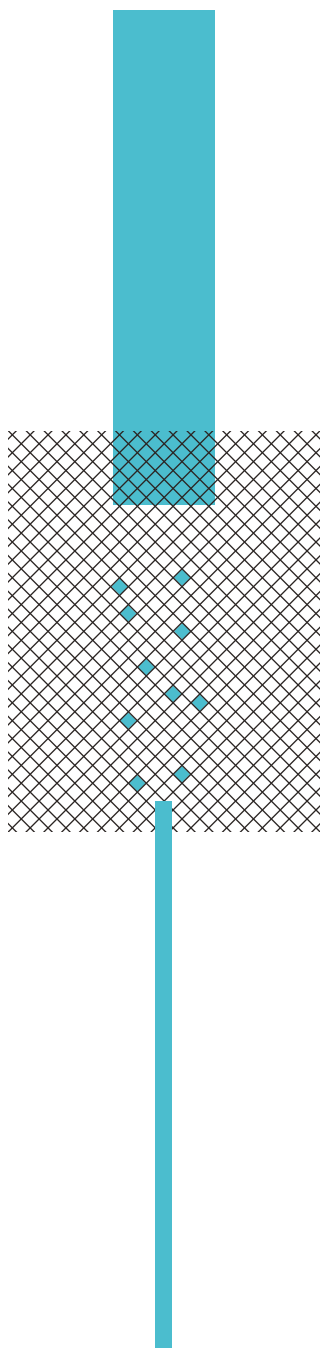
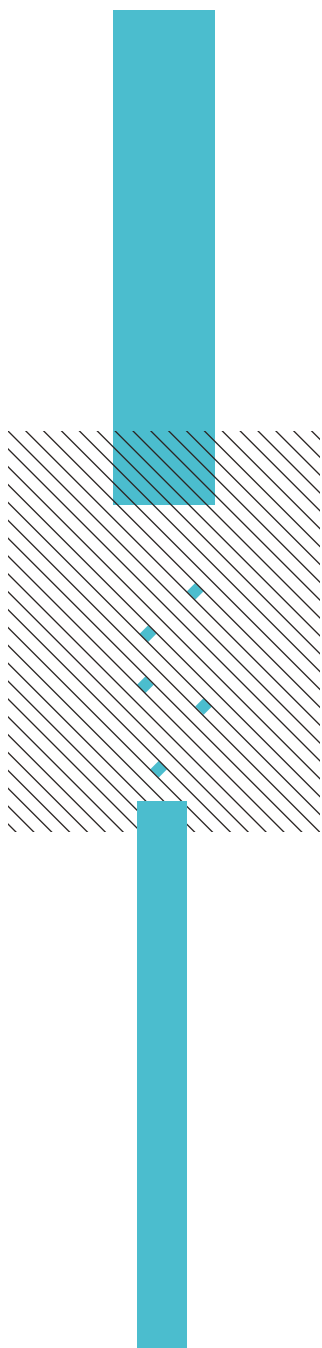
Taideohjelmassa esitetään kolmen Suomessa hyväksi havaitun julkisen taiteen rahoitusmallin vakiinnuttamista Mikkeliin. Rahastomallissa tietyn alueen rakennuttajilta kerätään tontinluovutuksen yhteydessä kerrosala-kohtainen taidemaksu, jolla alueen taideteosten toteutus ja huolto kustannetaan. Taideohjelmassa esitetään, että rahastomalli otetaan Mikkeliissä käyttöön siten, että tapauskohtaisesti harkitaan niitä hankkeita, joissa sitä sovelletaan. Ensimmäisenä toteutettavana esimerkkipaikkona esitetään Satamalahden uutta keskustan laajenemisaluetta. Toisena rahoitusmallina integroitu taide tarkoittaa, että taide toteutuu korvaten muita toteutuvia rakenteita – esimerkiksi pintamateriaalien osana – joka tekee taiteesta pait-si kiinteän osan kaupunkirakennetta, myös kustannustehokasta. Mallissa kohteen suunnittelua kilpailuttaessa edellytetään ammattitaiteilijan läsnä-oloa suunnittelutiimissä. Taiteilijan palkka sekä teoksen materiaalikustannukset kustannetaan normaalista alueiden suunnitteluun, toteutukseen ja huoltoon varatusta budjetista. Taideohjelmassa esitetään, että integroitua

taidetta aletaan Mikkeliissä toteuttaa erityisesti keskustan aukoiden ja puistojen sekä keskeisten, keskustan liepeille sijoittuvien liikennealueiden yhteydessä. Kolmantena mallina Mikkeliissä 70-luvulta asti voimassa olleen prosenttiperiaatteen käyttöä jatketaan ottaen huomioon, että julkisen rakennushankkeen ei välttämättä tarvitse olla rakennus, vaan prosenttiperiaatetta on mahdollista käyttää myös esimerkiksi keskeisen julkisen aukion tai muun ulkotilan suunnittelussa ja toteutuksessa.

Tässä lähestymistavassa kaupunki nähdään kulttuurisena kokonaisuutena ja asukkaiden kokemusten kuunteleminen sekä alueiden arvojen tunnistaminen on kiinteä osa kaupunki- ja taidesuunnittelua.

Cultural planning -toimintatapaa, jossa kaupunkia tarkastellaan poikkihallinnollisen yhteistyön kautta kokonaisvaltaisena kulttuurisena ilmiönä, vakiinnutetaan taidetyöryhmän kautta osaksi mikkeliäistä kaupunkisuunnittelua. Tavoitteena on, että kaupunki nähdään kulttuurisena kokonaisuutena ja asukkaiden kokemusten kuunteleminen

sekä alueiden arvojen tunnistaminen on kiinteä osa kaupunki- ja taidesuunnittelua. Tämä on kaupunkilaisista lähtevää suunnittelua arvokkaan ja arvostavan kaupunkiympäristön rakentamiseksi. Lopputuloksena on laadukasta ympäristöä, jossa julkinen taide ilmentää ja tukee kaupungin arvoja ja vahvuuksia. Kaupunkilaisten kuulemiseksi taideohjelmassa esitetään useiden erilaisten osallistamismallien käyttöä sekä tiedotuksen yhtenäistämistä yhdellä, julkiseen taiteeseen keskittyneellä nettisivulla kaupungin nettisivujen yhteydessä. Tavoite saavutetaan myös tiivistämällä poikkihallinnollista yhteistyötä suunnitteluvaiheessa.

JULKISEN TAITEEN PERIAATTEET MIKKELISSÄ

Keskeisenä ohjenuorana Mikkelin taideohjelmassa on lähestymistapa, jossa pysyväksi tarkoitetut julkisen taiteen teokset käyvät läpi tiheämmän seulan kuin väliaikaiseksi tarkoitetut teokset. Näin pyritään keventämään ja selkeyttämään lupaprosessia erilaisten taidetapahtumien ja väliaikaisten kaupunkitilaa elävöittävien projektien mahdollistamiseksi.

Jaottelu pysyviin ja väliaikaisiin teoksiin keskittää resursseja sen varmistamiseen, että kaupunkitilaan pysyvästi jäävät teokset muodostavat eheän, kiinnostavan ja relevantin kokonaisuuden vielä vuosikymmenien kulu-
tua tarkastellessa. Samalla mahdollistetaan väliaikaisten teosten toteutus kevyesti ja selkeästi yhteisillä lupaperiaatteilla.

Pysyvät teokset ovat paikallaan vuosia

Pysyvä julkinen taideteos rakentuu pysyväksi osaksi ympäristöään. Teoksen on siksi vastattava aivan erilaisiin vaatimuksiin kuin väliaikaisen teoksen. Teoksen tulee kestää aikaa sisällöllisesti eli sen tulee olla taiteelliselta tasol-
taan niin vakuuttava, että sen aiheen voidaan ajatella säilyvän relevanttina vuosikymmenien päähän. Samalla teoksen tulee kestää aikaa teknisesti –

ilkkivallan ja sään rasitteet on huomioi-
tava teoksen toteutuksessa tarkoin. Pysyvät taideteokset ovat näiden eri-
tyspiirteiden vuoksi vaativia suunnitel-
la ja toteuttaa. Sen vuoksi linjataan
tässä taideohjelmassa, että Mikkelissä
pysyvät taideteokset ovat aina am-
mattitaiteilijoiden toteuttamia. Näin
pyritään varmistamaan sekä teosten
taiteellinen että tekninen laatu ajan
kuluessa.

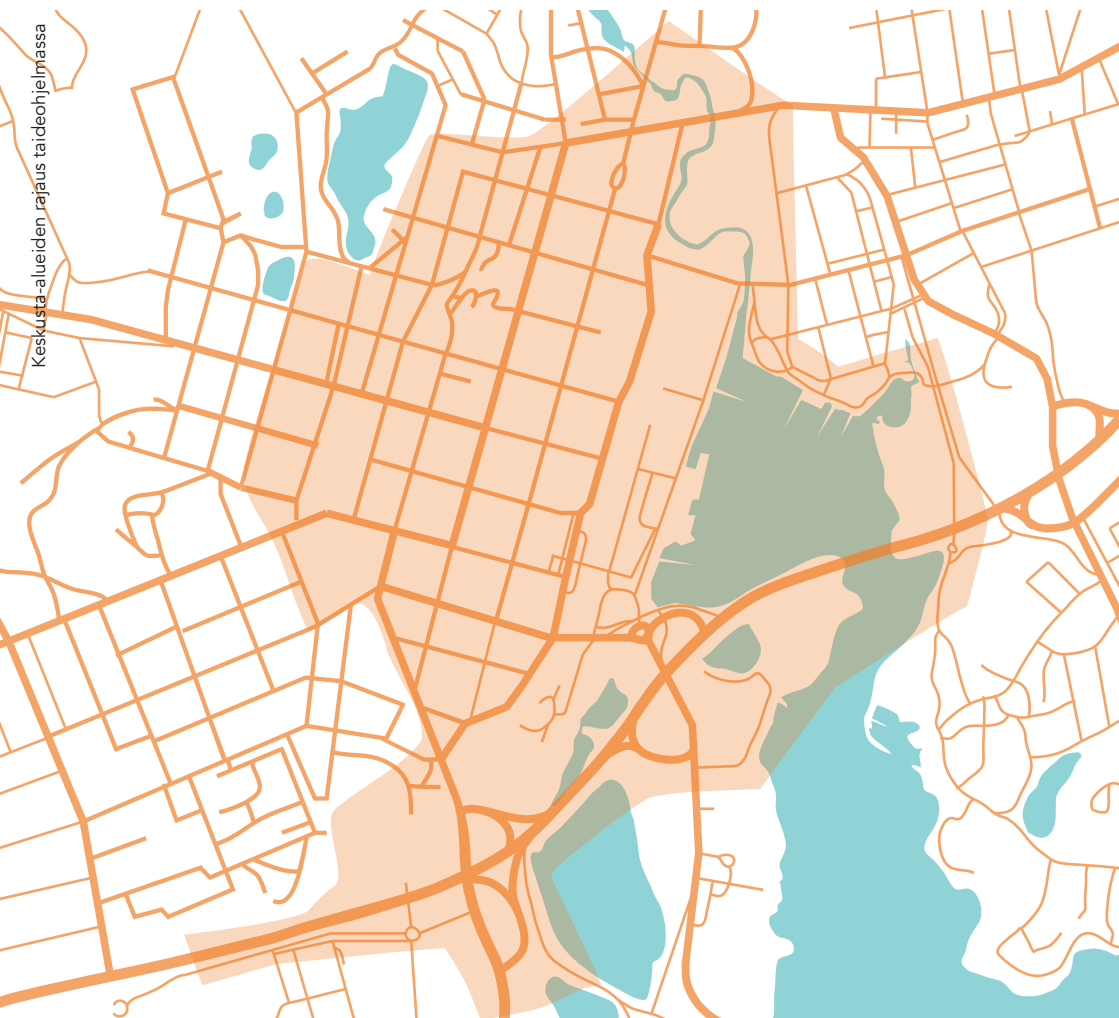
Pysyväksi tarkoitetut julkisen taiteen teokset käyvät läpi tiheämmän seulan kuin väliaikaiseksi tarkoitetut teokset.

Väliaikainen teos on olemassa tunteja, päiviä tai kuukausia

Väliaikaisen teoksen toteutus lähtee siitä, että ympäristö palaa teoksen
päätyttyä ennalleen. Oli sitten kyse valoteoksesta, ääniteoksesta, katu-
tanssiesityksestä, neulegraffitista tai esimerkiksi rakennustyömaan aitoihin

**Mikkelissä
kannustetaan kaikkia
halukkaita
toteuttamaan
kaupunkitilassa
taideteoksia,
jotka ilahduttavat
kaupunkilaisia
tunneista päiviin ja
kuukausiin.**

**Keskusta-alueille
sijoitettavilla pysyvillä
taideteoksilla on oltava
taidetyöryhmän puoltava
lausunto.**

liittyvästä teoksesta, joka luonnollisesti katoaa rakennuksen valmistuessa. Väliaikaisuus tarkoittaa käytännössä myös sitä, että teoksen poistamisen ajankohdasta ja käytännöistä on sovittu jo ennen teoksen toteutusta.

Väliaikainen taide ei edellytä esimerkiksi sääolosuhteiden tai ilkvallan huomioimista vastaavassa laajuudessa kuin vuosia kestämiään tarkoitettut teokset. Väliaikaisuuden tuoma joustavuus mahdollistaakin valtavasti kiinnostavia, monipuolisia taiteen muotoja julkiseen tilaan! Taideohjelmassa kannustetaan kaikkia halukkaita toteuttamaan kaupunkitilassa taideteoksia, jotka ilahduttavat kaupunkilaisia tunteista päiviin ja kuukausiin. Teosten lupaprosessia on kuvattu tarkemmin seuraavassa kappaleessa sekä ohjelman lopussa olevissa julkisteissa.

**Väliaikaisen
teoksen toteutus
lähtee siitä, että
ympäristö palaa
teoksen päätyttyä
ennalleen.**

Teokset keskustoissa ja niiden ulkopuolella

Keskusta on kaupungin pysyvät kasvot vuosien ja vuosikymmenien vaihtuessa. Tässä taideohjelmassa keskusta-alueeksi on määritelty oheisella kartalla kuvattu Mikkelin keskusta sekä lisäksi Ristiinan, Anttolan, Haukivuoren ja Suomenniemen keskustat. Keskustamaisiin alueisiin lukeutuvat myös Otavan ja Rantakylän taajaman palvelukeskustat. Keskustoissa taide on laajasti niin matkailijoiden kuin kaupungin asukkaidenkin saavutettavissa ja toteutuu usein osana jo valmiiksi kulttuurisesti ja toiminnallisesti rikasta sekä ajallisesti kerrostunutta ympäristöä. Tämän vuoksi keskusta-alueilla julkisen taiteen toteutukseen on hyvä kiinnittää erityistä huomiota. Keskusta-alueille sijoitettavilla pysyvillä taideteoksilla on oltava poikkihallinnollisen taidetyöryhmän puoltava lausunto. Näin esimerkiksi keskusta-alueille painottuvat kulttuuriympäristöt ja suojelukohteet tulevat huomioiduksi tai-

teen sijoittelussa. Väliaikaisten taideteosten ja erilaisten taidetapahtumien toteutus keskusta-alueella on mahdollista kyseisestä alueesta vastaavan viranomaisen sekä kiinteistön- tai maanomistajan luvalla. Sekä pysyvien että väliaikaisten teosten lupaprosessia on avattu tarkemmin seuraavassa luvussa.

Teokset suojellussa rakennuksessa tai ympäristössä

Suojelluksi rakennukseksi tai ympäristöksi on tässä ohjelmassa määritelty kaikki kaavassa suojelumerkinnän omaavat rakennukset ja alueet. Niiden säilyttämisessä jälkipolville alkuperäisessä ilmeessään on tärkeä rooli kaupungin kulttuuriperinnön vaalimisessa. Tämän vuoksi Mikkeliissä suojeltujen rakennusten tai alueiden yhteydessä toteutuissa, pysyvään teokseen tähtäävissä taidehankkeissa tulee käyttää erityisen tarkkaa harkintaa. Sen sijaan väliaikaisen taiteen kuten valo- tai äänitaiteen toteutukseen näissä kohteissa halutaan kannustaa. Väliaikaisen taiteen avulla on kohteiden arvoa mahdollista tuoda uusien yleisöjen saavutettaviin. Esimerkiksi hyvin suunniteltu valoteos voi lisätä paikkaa koskevaa kiinnostusta ja vahvistaa sen tunnettuutta ilman, että teos muuttaa kohteen olemusta pysyvästi.

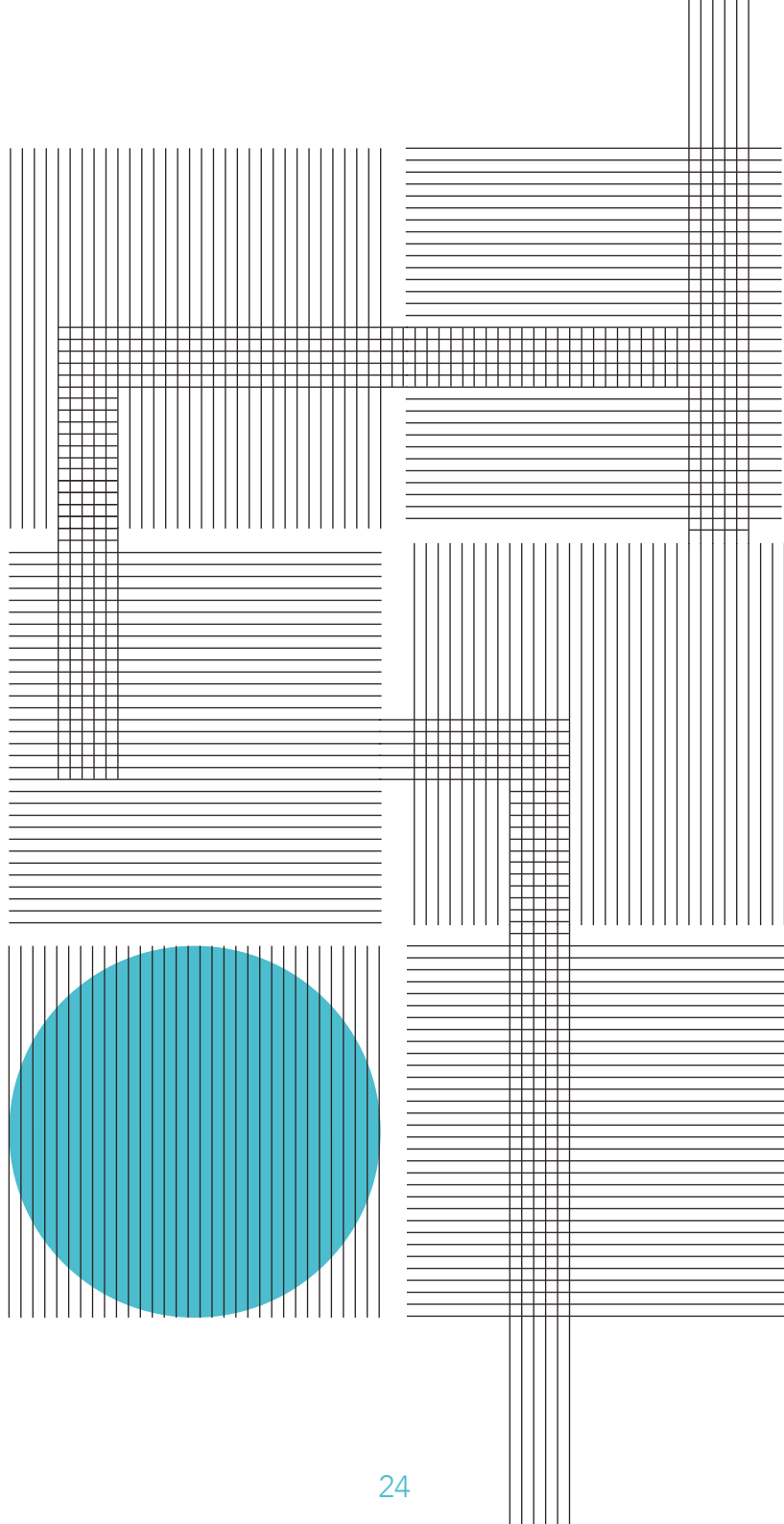
**Suojeltujen rakennusten tai alueiden
yhteydessä toteutuissa, pysyvään
teokseen tähtäävissä taidehankkeissa
tulee käyttää erityisen tarkkaa harkintaa.**

Paikallisten ja ulkopaikkakuntalaisten taiteilijoiden rooli

Toisinaan taideohjelmissa tai kilpailuissa linjataan, että osallistumisoikeus on vain paikkakunnalla tai lähiseudulla asuvilla taiteilijoilla. Vaikka näin saatetaan tulevaisuudessa yksittäistapauksissa toimia myös Mikkelissä, on lähtökohtana se, että kaupunki ei suosi pysyvien julkisten taideteosten toteutuksessa sen kummemmin paikallisia kuin ulkopaikkakuntalaisiakaan tekijöitä. Tästä periaatteesta poiketen Mikkelin taidemuseolla on jatkossakin Etelä-Savon aluetaidemuseona hankinnoissaan paikallisen taiteen painotus. Suhtautumalla jatkossakin taiteilijan asuinkuntaan neutraalisti halutaan varmistaa pysyvän julkisen taiteen monipuolisuus ja parhaan tekijän löytäminen kulloiseenkin kohteeseen. Paikallisilla taiteilijoilla on luonnollisesti ainutlaatuista paikallistuntemusta, jonka toivotaan näkyvän avoimissa kilpailuissa tasokkaina teosehdotuksina sekä yhteistyön kasvuna paikallisten yritysten kanssa.

Harrastajien ja ammattitaiteilijoiden rooli

Tavoitteena on, että mahdollisimman moni taiteen ystävä, harrastaja ja kaupunkilainen pääsisi osallistumaan taideteosten toteutukseen julkisessa tilassa. Mahdollisuuksista osallistua erilaisiin taidehankkeisiin pyritään tiedottamaan kattavasti kaupungin nettisivuille perustettavalla, julkiseen taiteeseen keskittyvällä sivustolla, kaupungin sosiaalisen median kanavissa sekä mahdollisuuksien mukaan painetussa mediassa. Pysyvien teosten toteutusta ohjaavat aina ammattitaiteilijat. Ammattitaiteilijan käsitettä on avattu taideohjelman lopussa olevassa sanastossa.

TAIDETYÖ- RYHMÄ JA TAITEEN LUPA- PROSESSIT

Taidetyöryhmä tuo aiheen parissa työskentelevät tahot yhteen ja tarjoaa puitteet poikkihallinnolliseen päätöksentekoon kaikkien asianomaisten kesken. Lupaprosesseja selkeyttävät periaatteet ovat kaikille hallinnon aloille jatkossa yhteiset.

Taidetyöryhmän kokoonpano ja toiminta

Yksi tämän taideohjelman tavoite on, että Mikkelissä on tulevana vuosina ja vuosikymmeninä koettavissa monipuolisesti erilaisia taiteen muotoja siten, että ne kaikki pääsevät oikeuksiinsa. Teokset eivät muodosta keskinäisiä ristiriitoja esimerkiksi kahden erityyppisen teoksen sijaitessa liian lähekkäin tai toteudu tavoitteensa vastaisesti esimerkiksi väliaikaiseksi tarkoitettun teoksen jäädessä pysyväksi. Tämän tavoitteen saavuttaminen edellyttää, että jollain taholla on jatkuva kokonaiskuva kaupungissa toteutuvasta julkisesta taiteesta. Tässä ohjelmassa tuoksi tahoksi esitetään poikkihallinnollista taidetyöryhmää. Taidetyöryhmä tuo aiheen parissa työskentelevät tahot yhteen ja tarjoaa puitteet poikkihallinnolliseen päätöksentekoon kaikkien asianomaisten kesken. Se ylläpitää kokonaiskuvaa kaupungin julkisesta taiteesta ja antaa lausunnot pysyvien taideteosten toteutuksista. Lisäksi se ottaa kantaa alueellisten taideohjelmien laatimiseen. Työryhmässä ovat edustettuna taidemuseo, rakennusvalvonta, kaupunkisuunnittelu, viher- ja yleisten alueiden suunnittelu, tilakeskus, kulttuuripalvelut sekä edustaja kulloisestakin kaupunginhallituksesta. Lisäksi ryhmä kuulee tarpeen mukaan ulkopuolisia asiantuntijoita.

Taidetyöryhmä kokoontuu 8–10 kertaa vuodessa ja käy tapaamisissaan läpi vähintään seuraavat aiheet:

- Ajankohtaiset hankkeet ja niiden mahdollisuudet julkisen taiteen näkökulmasta
- Kunkin osaston tahollaan luvittamat väliaikaiset teokset
- Saapuneet hakemukset ja ehdotukset pysyviksi julkisen taiteen teoksiksi

**Katso
lupaprosessi-
julistee
s. 72–75!**

Kaupungin hallituksen
valitsema edustaja

Kaupunkisuunnittelu

Rakennusvalvonta

Taidemuseo

Viher- ja yleisalueiden
suunnittelu

Kulttuuripalvelut

Tilakeskus

TAIDETYÖRYHMÄ

- Pitää yllä yleiskuvaa kaupungin julkisesta taiteesta.
- Ohjaa kaikkia kaupungin rahoittamia julkisen taiteen hankkeita.
- Antaa lausunnot pysyvien taideteosten lupahakemuksia koskien.

Taidetyöryhmä ylläpitää kokonaiskuvaa kaupungin julkisesta taiteesta ja antaa lausunnot pysyvien taideteosten toteutuksista.

Kaikille julkisen tilan teoksille myöntävät lupia edelleen eri hallinnonalat sen mukaan, kenen vastuulla ko. alue on. Keskeinen periaate on jatkossa kuitenkin se, että teosten lupaperiaatteet ovat jatkossa kaikille hallinnon aloille yhtenäiset. Väliaikaisen teoksen luvan voi myöntää suoraan, mikäli hakemuksessa on esitetty riittävällä tasolla perusasiat teoksen toteutukseen liittyen. Kaikista teoksista on välitettävä tieto taidetyöryhmälle julkisen taiteen kokonaiskuvan ylläpitämiseksi. Pysyvästi kaupunkitilaan jäävään teokseen tarvitaan taidetyöryhmän puoltava lausunto. (Poikkeuksen tekee taidemuseo, joka tekee hankinnat kokoelmiinsa itsenäisesti.) Eri tahojen on halutessaan aina mahdollista konsultoida taidetyöryhmää myös väliaikaisten teosten lupaharkinnassa.

**Kaikista teoksista on välitettävä tieto
taidetyöryhmälle julkisen taiteen
kokonaiskuvan ylläpitämiseksi.**

Taidemuseon ja kulttuuripalveluiden rooli

Mikkelin taidemuseo toimii Etelä-Savon aluetaidemuseona ja edistää museotoimintaa, visuaalista kulttuuria sekä taiteeseen liittyvän tiedon saatavuutta toiminta-alueellaan. Taidemuseon rooli julkisen taiteen toteutukselle koko Etelä-Savon alueella on keskeinen. Taidemuseo ylläpitää merkittäviä julkisen taiteen kokoelmia. Museo kartuttaa, hoitaa, tutkii ja esittelee eri tavoin hallinnassaan olevia taidekokoelmia hyväksytyn Kokoelmapoliittisen ohjelman mukaisesti. Taidemuseo hankkii teoksia itsenäisesti käytössään olevan määrärahan turvin painottaen hankinnoissaan eteläsavolaista kuvataidetta. Taidemuseo myös sijoittaa kokoelmateoksia julkisiin tiloihin. Museo toimii asiantuntijana taideohjelmassa esitetyssä taidetyöryhmässä.

Taidemuseon keskeinen rooli julkisen taiteen asiantuntijana säilytetään tässä taideohjelmassa.

Kulttuuripalvelut toteuttaa itse ja mahdollistaa avustustensa kautta Mikkelissä vuosittain kymmeniä julkiseen tilaan sijoittuvia taide- ja kulttuuri-tapahtumia. Tämän lisäksi kulttuuripalvelut on toiminut tilaajana tai yhteistyökumppanina monissa väliaikaisissa ja myös pidempiaikaisissa julkisen taiteen teoksissa. Kulttuuripalvelut toimii taidemuseon tavoin asiantuntijana taideohjelmassa kuvatussa taidetyöryhmässä painottaen omassa työssään etenkin väliaikaisen taiteen mahdollistamista julkisessa tilassa. Taidetyöryhmän kautta tieto kulttuuripalveluiden mahdollistamista tai toteuttamista, ajankohtaisista taidetapahtumista ja väliaikaisista teoksista on ajantasaisesti taidetyöryhmän kaikkien jäsenten tiedossa. Tämä on arvokasta tietoa harkittaessa lupaa vastaaville tai rinnakkaisille tapahtumille. Tarvittaessa tapahtumia voidaan ohjata yhteistyöhön tai sujuvuuden vuoksi eri aikaan toteutuviksi.

Alueellisessa taideohjelmassa määritellään tietyn alueen tai kaupunginosan julkisen taiteen paikat sekä teosten toteutustapojen, teosten valintaprosessien ja teosten rahoittamisen muodot.

Alueelliset taidesuunnitelmat omina kokonaisuuksinaan

Kun kaupunkiin suunnitellaan isompaa uutta asuin- tai muuta rakentuvaa aluetta, tutkii taidetyöryhmä tapauskohtaisesti mahdollisuuksia laatia alueelle erillinen, [alueellinen taideohjelma](#). Alueellisessa taideohjelmassa määritellään tietyn alueen tai kaupunginosan julkisen taiteen paikat sekä teosten toteutustapojen, teosten valintaprosessien ja teosten rahoittamisen muodot. Alueellinen taideohjelma selkeyttää ja monipuolistaa alueellisia taiteen mahdollisuuksia huomattavasti etenkin, mikäli se tehdään yhtä matkaa alueen muun suunnittelun kanssa. Ajankohtainen alueellisen taideohjelman kohde on Mikkeliissä esimerkiksi Satamalahden tuleva keskustan laajenemisalue, jonka keskeinen sijainti puoltaa niin ikään taiteen huomioimista alueella. Alueen taiteen rahoitusmallina olisi mahdollista käyttää esimerkiksi rahastomallia, jota on kuvattu tarkemmin rahoitusmalleja käsittelevässä, seuraavassa luvussa.

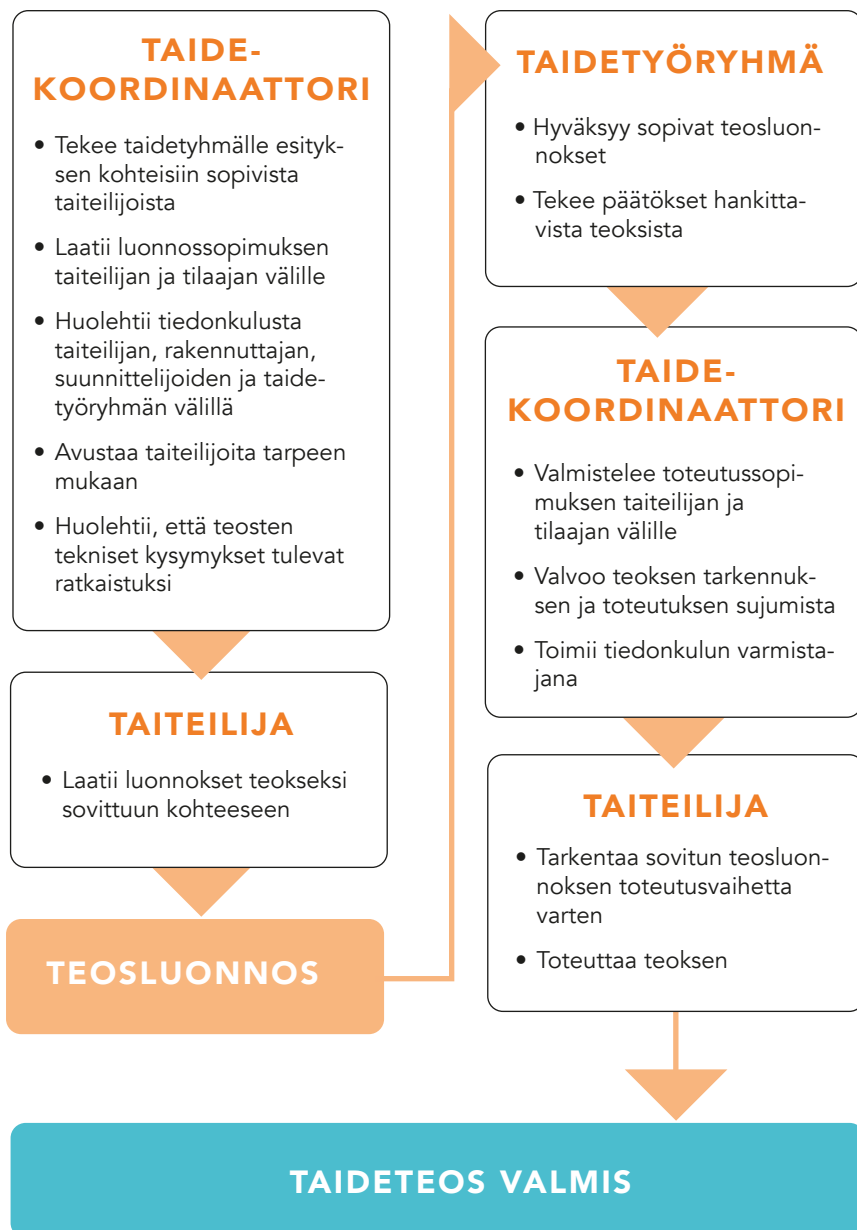
Alueellisen taideohjelman etuihin kuuluvat mahdollisuudet huomioida alueen erityispiirteet kustannustehokkaasti osana alueen kokonaisuutta niin taiteen sisällön, sijoittelun ja kaupunkikuvallisen roolin kuin rahoituksenkin näkökulmista. Onnistuneisiin alueellisiin taideohjelmiin tutustumisen voi aloittaa esimerkiksi Porvoon Länsirannan alueen, Sipoon Nikkilän alueen tai Helsingin Kalasataman kaupunginosan taideohjelmista, jotka ovat helposti löydettävissä internetistä.

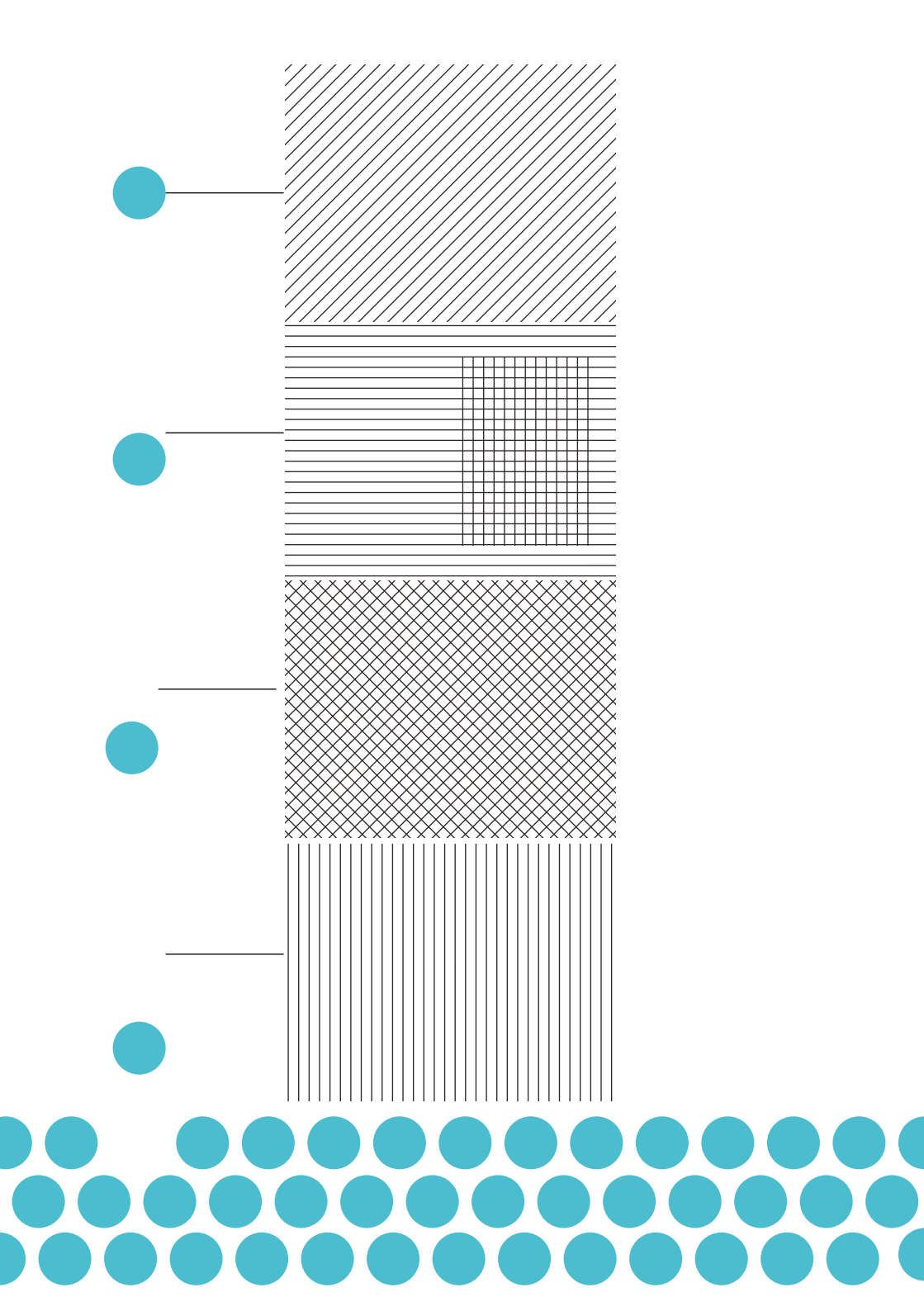
Alueellinen taideohjelma on mahdollista laatia kunnan sisäisenä tai konsulttityönä. Seuraavalla aukeamalla on esitetty pääpiirteissään taidetyöryhmän rooli osana alueellisen taideohjelman laatimista ja toteutusta tilanteessa, jossa ohjelmaa laatimaan on palkattu erillinen ulkopuolinen asiantuntija – taidekoordinaattori. Taidekoordinaattorista käytetään toisinaan myös nimitystä taidekonsultti – lisätietoa termeistä saat tämän julkaisun luvusta seitsemän.

**Alueellinen taideohjelma
luo alueen julkiselle
taitelle suuntaviivat ja
toteutusmallit**

TAIDEHANKE ALUEELLA, JOLLA ON TAIDEOHJELMA

JULKISEN TAITEEN RAHOITUS- MALLEJA

Taiteen, kuten muidenkin hankintojen, kohdalla on yksi keskeinen kysymys: Kuinka hankinta rahoitetaan? Julkisen taiteen rahoitustapoja on monia, ja eri tavat soveltuvat eri tilanteisiin. Seuraavassa on esitetty ne rahoitusmallit, joita tässä taideohjelmassa esitetään otettavaksi käyttöön Mikkelissä.

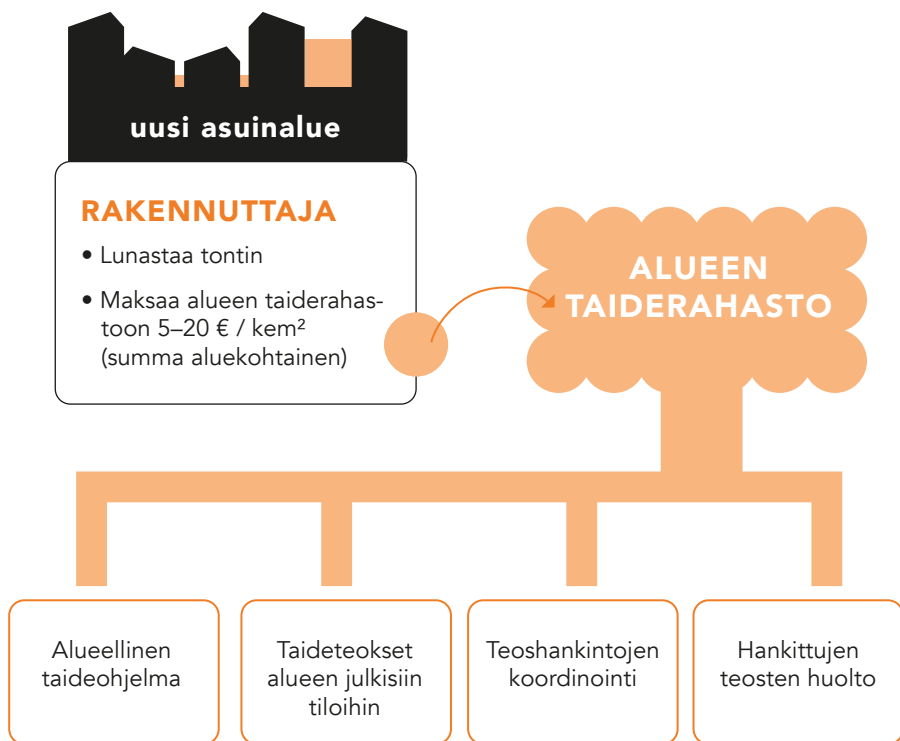
Rahastomalli ja alueelliset suunnitelmat

Alueellisten rakennuskohteiden, kuten uusien asuinalueiden yhteydessä, on viime vuosina Suomessa hyväksi havaittu malli, jossa alueelle muodostetaan oma rahasto alueen taidetta varten. Tällöin alueen taideteokset rahoitetaan, toteutetaan ja aikanaan huolletaan keskitetysti samasta rahastosta. Rahastomallissa alueen rakennuttajilta kerätään tontinluovutuksen yhteydessä kerrosalakohtainen taidemaksu, joka on Suomessa viime vuosina ollut noin 5-10 euroa / kem². Esimerkiksi Satamalahden kilpailuohjelmassa kuvatulla maksimirakennusoikeudella (375 000 kem²) muodostuisi 5 euron kerrosneliökohtaisella maksulla alueelle 1,88 miljoonan euron taiderahasto. Rahastoitavalla summalla olisi mahdollista kustantaa alueellisen taideohjelman laatiminen, sekä sen mukaisten taideteosten hankkiminen ja huolto. Taidemaksun sitominen tontinluovutusehtoihin edellyttää, että maa on kaupungin omistuksessa.

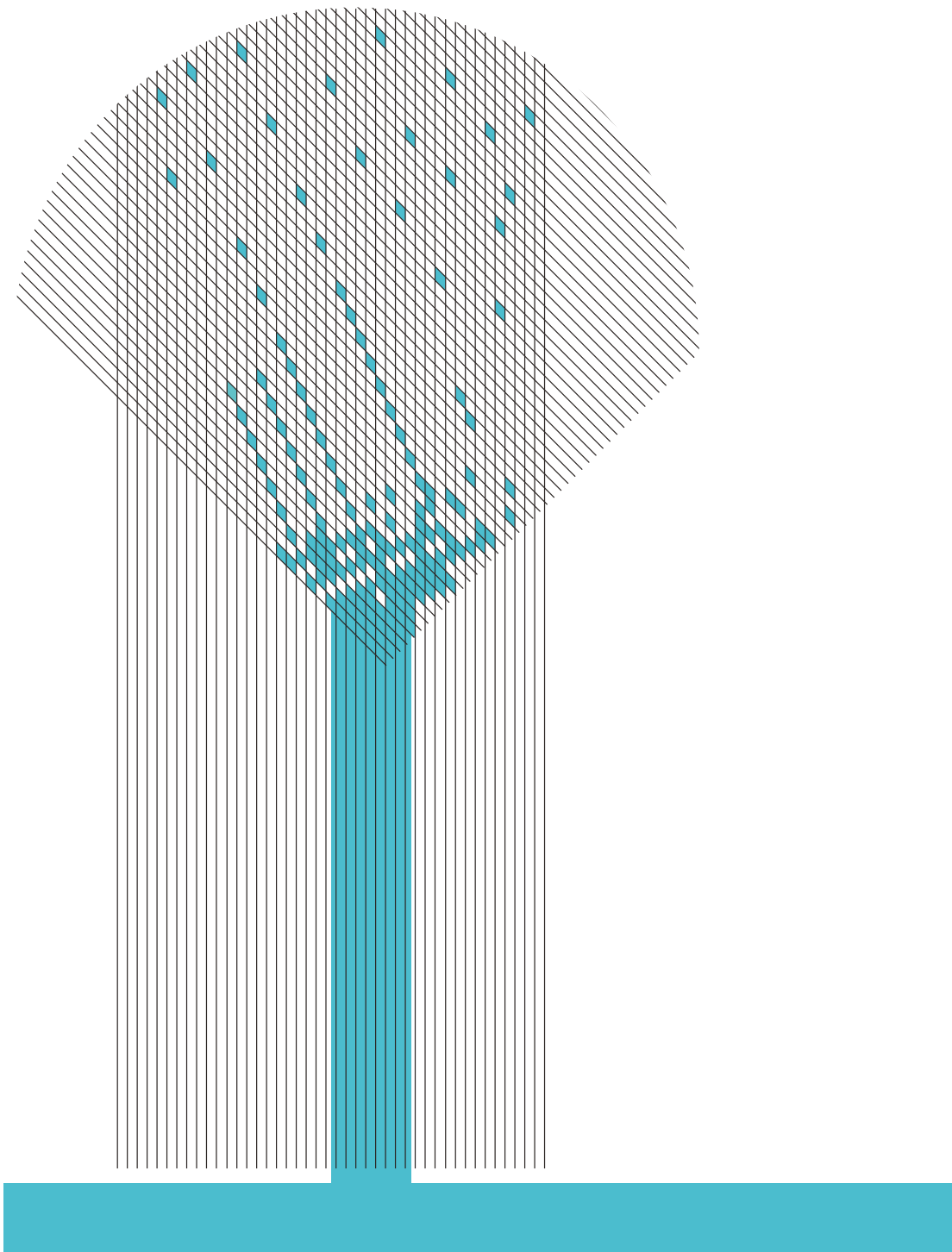
Viereisen sivun kaaviossa on kuvattu rahastomallin käyttöä alueellisen taideohjelman yhteydessä esimerkiksi uudella asuinalueella.

Verrattuna esimerkiksi malliin, jossa rakennuttajia veloitetaan itse hankkimaan toteuttamiensa kohteiden yhteyteen taidetta, mahdollistaa rahastomalli kaupungille alueen käsittelyn kokonaisuutena painottaen halumiaan alueita, teemoja tai sisältöjä. Näin voidaan esimerkiksi keskeisille alueille tilata joitain isompia ja kustannuksiltaan suurempia teoksia ja toteuttaa taidetta hallitummin ja monipuolisemmin osana kaupunkikuvallista kokonaissuunnittelua. Rahastomallia on käytetty menestyksekkäästi useissa erikokoisissa alueellisissa taideohjelmissa – muun muassa kaikissa kolmessa, edellisessä kappaleessa mainitussa alueellisessa taideohjelmassa.

Taideohjelmassa esitetään, että rahastomalli otetaan Mikkeliin käyttöön siten, että tapauskohtaisesti harkitaan niitä hankkeita, joissa sitä sovelletaan. Ensimmäisenä toteutettavana esimerkkikohteena esitetään Satamalahden uutta keskustan laajenemisaluetta.

Uusien alueiden yhteydessä on havaittu hyväksi rahoitusmalli, jossa alueelle muodostetaan oma rahasto alueen taidetta varten. Tällöin alueen teokset rahoitetaan, toteutetaan ja aikanaan huolletaan keskitetysti samasta rahastosta.

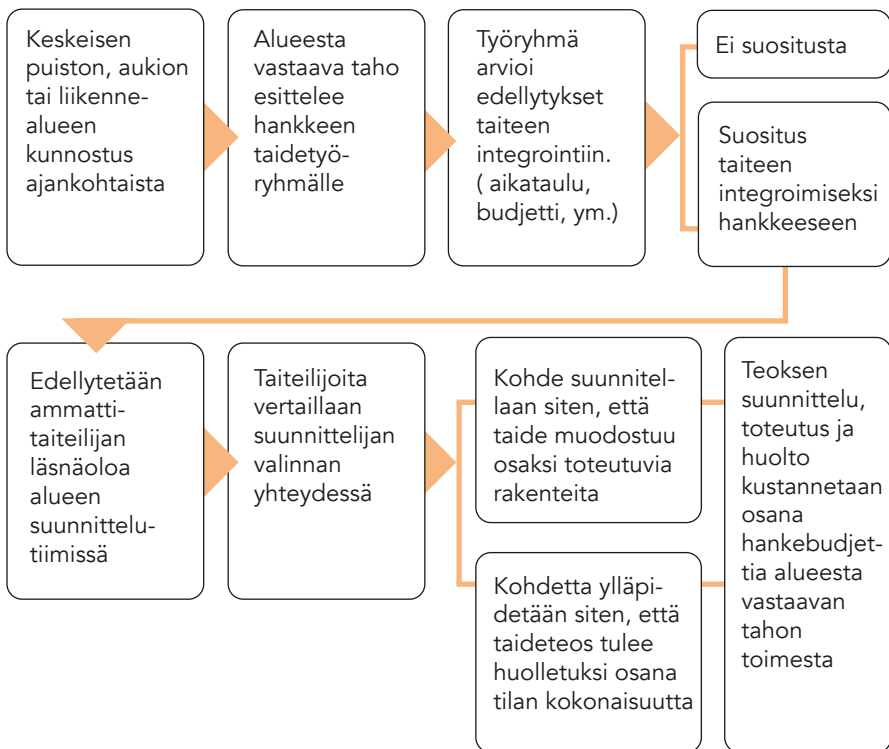
Integroidun taiteen malli ja taide osana julkisen tilan rakenteita

Integroidulla taiteella tarkoitetaan, että teos toteutuu osana julkisen tilan rakenteita. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi muurirakenteen, kalusteiden tai kadun pinnan kuviointia ammattitaiteilijan suunnitelman mukaisena. Vaihtoehtoisesti esimerkiksi kadun kalusteita voidaan lähestyä taiteena, jolloin penkki tai valaisin voi olla uniikki, taiteilijan kohteeseen suunnittelema ja samalla taideteos. Sanastossa on annettu tarkempi integroidun taiteen määritelmä.

Integroidusta taiteesta tekee kustannustehokasta se, että taiteilijan suunnittelemaat rakenteet korvaavat rakenteita tai kalusteita, *jotka tilaan tulisi joka tapauksessa hankkia*. Näin teoksen toteutus on mahdollista, sillä budjetilla, joka alueen suunnitteluun ja toteutukseen on varattu normaalitilanteessa tai lisäkustannukset ovat saavutettuun kaupunkikuvalliseen lisälaatuun nähden marginaaliset.

**Integroidusta taiteesta tekee
kustannustehokasta se, että taiteilijan
suunnittelemaat rakenteet korvaavat
rakenteita tai kalusteita, jotka tilaan tulisi
joka tapauksessa hankkia.**

Taideohjelmassa esitetään, että integroitua taidetta aletaan Mikkelissä toteuttaa erityisesti keskustan aukoiden ja puistojen sekä keskeisten, keskustan liepeille sijoittuvien liikennealueiden yhteydessä. Tällöin alueen suunnittelua kilpailuttaessa edellytetään ammattitaiteilijan läsnäoloa suunnittelutiimissä. Taiteilijan sopivuus kohteeseen arvioidaan tarjouksen arvioinnin yhteydessä taidetyöryhmän toimesta, tai taiteilija voidaan valita myös erikseen. Taiteilijan palkka, sekä teoksen materiaalikustannukset kustannetaan normaalista infra-alueiden suunnitteluun, toteutukseen ja huoltoon varatusta budjetista. Integroidun taiteen hankkeet valitaan tapauskohtaisesti taidetyöryhmässä, ryhmään osallistuvien tahojen ajankohtaisista hankkeista. Oheisessa kaaviossa on kuvattu pääpiirteissään, mitä tämä voisi tarkoittaa käytännössä.

Prosenttiperiaate

Prosenttiperiaate tarkoittaa periaatetta, jonka mukaan tietty osuus, tavallisesti 0,5–2% julkisen rakennushankkeen kustannuksista ohjataan taide-teoksen hankintaan kohteen yhteydessä. Periaate on ollut käytössä Mikkelissä 70-luvulta lähtien siten, että kohteet, joissa prosenttiperiaatetta noudatetaan, on valittu tapauskohtaisesti. Merkittävä viimeaikainen kohde on esimerkiksi budjetiltaan n. 110 miljoonan euron suuruinen keskussairaalan laajennushanke, jossa sitouduttiin prosenttiperiaatteen noudattamiseen.

Tässä taideohjelmassa esitetään, että prosenttiperiaatteen käyttöä jatketaan ottaen huomioon, että julkisen rakennushankkeen ei välttämättä tarvitse olla rakennus, vaan prosenttiperiaatetta on mahdollista käyttää myös esimerkiksi keskeisen julkisen aukion tai muun ulkotilan suunnittelussa ja toteutuksessa. Rakennusten yhteydessä toteutetaan mahdollisuuksien mukaan sekä sisätiloihin, että esimerkiksi rakennuksen piha-alueille tai julkisivuihin sijoittuvia teoksia, laajentaen teosten kokemisen mahdollisuuksia rakennusten käyttäjiä laajemmalle ryhmälle.

Muut rahoituskeinot

Edellä on kuvattu kolme hyväksi havaittua julkisen taiteen rahoitusmallia 2010-luvun Suomessa. Rahoitusmalleja on syytä etsiä näiden lisäksi avoimin mielin. Esimerkiksi USA:ssa katujen kunnostus on paikoin yritysten vastuulla ja korvaukseksi tästä saa kadulle kyltin, jossa yrityksen panoksesta kerrotaan. Vastaavalla tavalla voisi sponsoroida mahdollisesti joissain tilanteissa myös taideteoksia. Singaporessa puolestaan on ollut pitkään mahdollista saada lisärakennusoikeutta tekemällä julkisen taiteen hankinta rakennuksen lähetyville. Jatkossa tulee tutkia avoimesti mahdollisuuksia yhdistää yritysten näkyvyyden lisääminen ja julkisen taiteen kehittäminen molempia tahoja palvelevalla tavalla. Erilaisten rahoituskeinojen sopivuutta tulee aina harkita tapauskohtaisesti.

MIKKELILÄISTEN ROOLI JULKISEN TAITEEN TOTEUTUKSESSA

Mikkelin asukkaat sekä alueella toimivat yritykset ovat arkiympäristönsä parhaita tuntijoita. Tämän taideohjelman tavoite on, että kaupungissa toimivat asunto-osakeyhtiöt ja muut yritykset eri aloilta kiinnostuvat hankkimaan taidetta omiin tiloihinsa. Samalla julkisen taiteen toteuttaminen antaa mahdollisuuden ottaa kaupunkilaiset mukaan vaikuttamaan lähiympäristönsä kaupunkikuvaan.

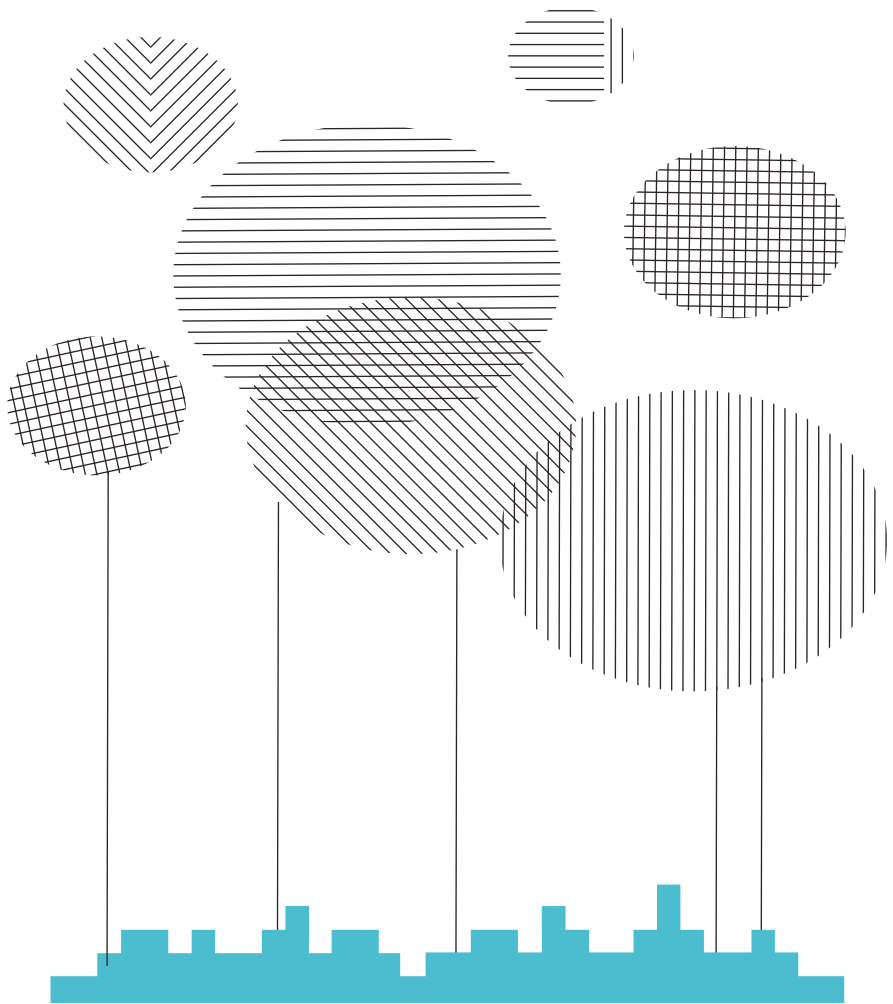
Tässä luvussa tuonnempana kuvataan keskeiset tavat, joilla mikkeliäiset voivat vaikuttaa lähiympäristöjensä taiteeseen. Sitä ennen avataan käsitettä cultural planning, jonka soveltaminen on ollut tämän taideohjelman laatimisen puitteina toimineen *Taide Elämään!* -hankkeen yksi keskeinen teema.

Cultural Planning – paikallistiedon arvo

Cultural planning on kansainvälisesti tunnettu menetelmä, jolla pyritään strategisen ja kokonaisvaltaisen suunnittelun keinoin integroimaan kulttuuriset resurssit osaksi kaupungin tai alueen kehittämistä (Mercer 1996). Cultural planning -menetelmässä laajalla tavalla ymmärretty kulttuuri tuodaan osaksi koko kaupungin kehitystyötä. Kulttuuri yhdistetään muiden toimialojen, kuten sosiaali- ja terveystoimen, kaavoituksen, kiinteistöliikelaitoksen ja opetustoimen toimintaan sekä luodaan uusia julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin organisoitumismuotoja. Nimestään huolimatta menetelmän tarkoituksena ei ole kehittää pelkästään kulttuuritoimintaa vaan integroida alueen kulttuuripääoma, kulttuuriset resurssit ja niiden lisäarvo aluekehityksen osaksi. Cultural planning määrittyy enemmän ”kulttuurin alueellisuuden” kuin ”kulttuurin sektoraalisuuden” kautta (Bianchini 1996, 2004; Landry 2004; Mercer 2004).²

Yksi tämän taideohjelmatyön laatimisen teemoista liittyi cultural planning -menetelmien kehittämiseen Mikkeliissä. Termi cultural planning on josain määrin hankala. Yleisen väärinkäsityksen mukaan on kyse yksinomaan kulttuurisuunnittelusta tai kulttuurin suunnittelusta kapeassa, ainoastaan taide- ja kulttuurialat käsittävässä tai näiden toimialojen toteuttamassa toiminnassa. Tosiasiassa termillä viitataan paikalliskulttuurin hyödyntämiseen kaupunkisuunnittelussa hyvin laajassa merkityksessä siten, että pelkistään:

² Helka Kalliomäki, Ira Ahokas & Jukka Vahlo. Kansainvälisiä ja kotimaisia kokemuksia cultural planning -menetelmästä: Kulttuurilähtöisen kaupunkikehittämisen mahdollisuudet suomalaisilla kaupunkiseuduilla. Loppuraportti 1/2017. Turun kaupunkorakentamiskeskus, CCR tutkimuspalvelut.

a) kaupunkilaisten omia kokemuksia ja arvostuksia kuullaan ja hyödynnetään kaupunkisuunnittelussa

b) toimialoittain sektoroituneen työnjaon sijaan panostetaan hallinnonrajat ylittävään yhteistyöhön alue kerrallaan

Cultural planning -lähestymistavassa kaupunki ja kaupunkitila nähdään kulttuurisena kokonaisuutena, ja alueelliset toimintatavat ja arjen yksityiskohdat kaupunkisuunnittelun aitona ja keskeisenä lähtökohtana, maankäytön toimintojen yksioikoisen jaottelun sijaan. Tämä on hyvä lähtökohta 2000-lukulaisessa kaupunkisuunnittelussa ylipäänsä, eikä termi cultural planning ole useinkaan käytössä silloin, kun lähestymistapaa todellisuudessa sovelletaan. Tämän taideohjelman laatimisessa painopiste on pidetty termistön sijaan matalan kynnyksen toimintamallien kehittämisessä, jossa ollaan halukkaita kyseenalaistamaan ja uudistamaan työtapoja. Kapea-alaisesta ylhäältä alas -ajattelusta kuljetaan kohti nykyaikaista, kaupunkilaisista lähtevää, monialaista ja moniäänistä suunnittelun tapaa. Fokus on yhteisön itsensä päästämisessä ääneen ja kaupunkilaisten hyvinvoinnin lisäämisessä luomalla viihtyisämpää julkista tilaa kaikille.

Taideohjelmaan sitoutumisessa on kyse strategisesta linjauksesta ja asennemuutoksesta, toimintamallien uudelleen ajattelusta. Tätä strategista muutosta on toteutettu Mikkelissä eri kehittämiskohteissa vuoden 2010 tienoilta alkaen. Yksi esimerkki menetelmän hyödyntämisestä oli Taide osana keskustan kehittämistä -pilottiprojekti, jossa kuntalaiset ideoivat

Cultural planning
=
**paikalliskulttuurin, kaupunkilaisten
kokemuksien, hyödyntäminen
kaupunkisuunnittelussa**

keskustan alueella erilaisia kehitettäviä kohteita, yhdessä taiteilijoiden ja muotoilijoiden kanssa. Nyt toteutetussa taideohjelman laatimisessa cultural planning -menetelmän soveltaminen näkyi etenkin laajassa osallistamisessa, jossa taiteelle etsittiin lähtökohtia yhteistyössä paikallisten asukkaiden kanssa. Esimerkiksi Laajalammen asuinalueella toteutettu ennakkokysely mahdollisti kaksivaiheisen osallistamisen, jossa itse työpaja (osallistamisen toinen vaihe) toteutettiin asukkailta saatujen lähtökohtien ja toiveiden (osallistamisen ensimmäinen vaihe) pohjalta. Tämä eroaa mallista, jossa työpajan lähtökohdat nousevat suunnittelijoista ja heidän arvoistaan, ja asukkaiden rooliksi jää arvottaa erilaisia, ulkopuolelta annettuja vaihtoehtoja. (*Taide elämään!* -hanketta on kuvattu erikseen tämän taideohjelman taustajulkaisuna toteutetussa hankeraportissa.)

Vaikka *Taide elämään!* -hankkeessa on ollut kyse julkisen taiteen kehittämisestä Mikkelissä, ei cultural planning viittaa tässäkään varsinaisesti suunnitteluun taiteeseen, vaan toimintatapaan. Muutosten sisältöä on lähdetty hakemaan asukkaita kuulemalla, ja kehitystä toteutetaan poikkihallinnollisesti, kaupunkia kokonaisvaltaisesti kulttuurisena ilmiönä tarkastellen. Tämä ajattelutapa on myös hankkeen tuloksena syntyneessä taideohjelmassa

Cultural planning

=

toimintatapa

esitetyn poikkihallinnollisen taidetyöryhmän kantava ajatus. Tärkeää on nähdä kaupungin muodostama kulttuurinen kokonaisuus. Kaupunkia kehitettäessä tulee tunnistaa eri alueiden kulttuuriset arvot ja ominaispiirteet, selvittää kaupunkilaisten kokemuksia elinympäristöstään ja pyrkiä poikkihallinnolliseen yhteistyöhön. Samoilla periaatteilla suunnitellaan ja sijoitetaan julkista taidetta, joka toteutuessaan ilmentää ja tukee ympäröivän alueen arvoja ja vahvuuksia. Taideohjelmaa laatiessa cultural planning on

toisin sanoen nähty, Mikkelin aiempien linjausten tavoin, luonnollisena tapana tehdä nykyaikaista, kaupunkilaisista lähtevää suunnittelua arvokkaan ja arvostavan kaupunkiympäristön rakentamiseksi.

Mikkelissä kaupunkilaisilla on keskeinen rooli oman kotikaupunkinsa julkisen tilan kulttuurin toteutuksessa.

Tältä pohjalta on linjattu seuraavat tavat, joilla kaupunkilaiset voivat osallistua julkisen taiteen toteutukseen Mikkelissä. Linjaukset perustuvat taideohjelman laatimisen taustalla olevaan *Taide Elämään!* -hankkeeseen sekä sen osana testattuihin pilottikohteisiin. Pilottikohteet sijoituivat keskustan rantoja kiertävälle kevyen liikenteen rantareitille sekä Laajalammen asuinalueelle. Kaksi erilaista pilottikohdetta, kahdelta erilaiselta alueelta, mahdollistivat erilaisten osallistamismenetelmien ja niiden toimivuuden testaamisen. Suositukset osallistamismenetelmiksi ovat alustavia, ja niitä kannustetaan edelleen testaamaan rohkeasti erityyppisissä hankkeissa. Kantavan ajatuksena on, että Mikkelissä kaupunkilaisilla on keskeinen rooli oman kotikaupunkinsa julkisen tilan kulttuurin toteutuksessa.

www.mikkeli.fi/julkinentaide

Kaupunkilaisten osallistuminen ennen taideteosten toteutusta

- 1 Kaikista ajankohtaisista taidehankkeista tiedotetaan kattavasti kaupungin tiedotuskanavissa sekä keskitetysti Mikkelin julkiseen taiteeseen keskittyneellä sivustolla.
- 2 Alueellista taideohjelmaa laadittaessa kuullaan kaupunkilaisia ja kartoitetaan asukkaiden ympäristössään kokemia arvoja, merkityksiä ja tarpeita. Kerätyn tiedon perusteella suunnitellaan alueen taideteoksille sopivia sijaintipaikkoja ja tapauskohtaisesti teostyyppejä ja/tai aiheita.
- 3 Osallistamismenetelmissä painotetaan pääosin sähköisten kanavien soveltamista nettisivujen, sosiaalisen median sekä mobiiliviestinnän muodossa.
- 4 Olemassa olevilla asuinalueilla käytetään palautteiden keräykseen mahdollisuuksien mukaan myös muita työkaluja kuten esimerkiksi koteihin jaettavia, maksutta palautettavia postikortteja, joista saatiin hyviä kokemuksia tämän taideohjelman laatimisessa.
- 5 Työpajoja ja muita asukkaiden läsnäoloon perustuvia osallistamismenetelmiä käytetään painottaen tilanteita, joissa taideteosten hankinta on ajankohtaista lähivuosina ja asukkaiden on mahdollista seurata prosessin kulkua läheltä alusta loppuun.
- 6 Taidekilpailuissa mahdollistetaan tapauskohtaisesti kaupunkilaisten osallistuminen teosvalintaan äänestämällä, taidetyöryhmän tai taidemuseon alustavien valintojen pohjalta.

Kaupunkilaisten osallistumista teosvalintoihin lähestytään aina tapauskohtaisesti. Pääpaino on niiden asukkaiden kuulemisessa, joiden arkiympäristöön tuleva teos tai teokset vahvimmin kuuluvat. Keskustoihin, tai muuten vilkkaasti liikennöidylle alueelle sijoittuvien teosten osalta, pyritään käyttämään kattavasti eri osallistamismenetelmiä siten, että eri ikäisten ja eri alueilla asuvien mikkeliäisten on mahdollista tulla kuulluksi.

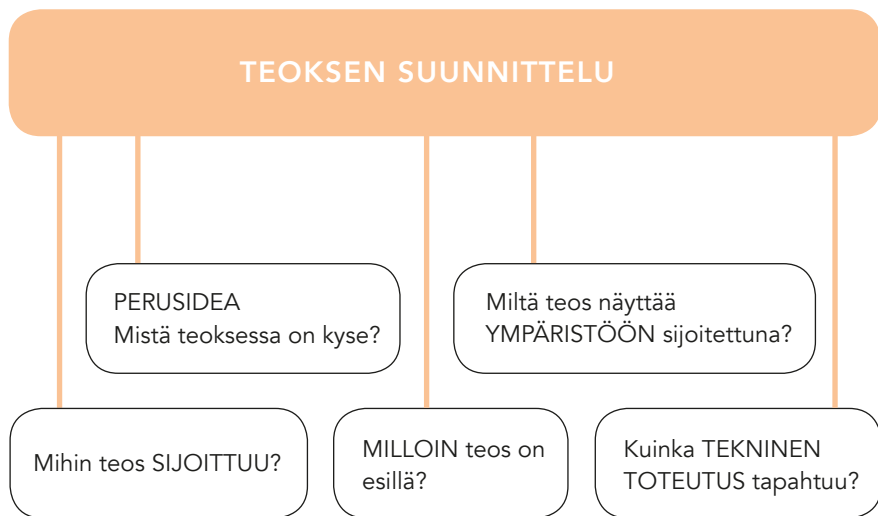
Osallistuminen teosten toteutukseen sekä omien taideteosten toteuttaminen julkiseen tilaan

Kaupunki tulee tiedottamaan laajasti kaikista sellaisista teoksista, jotka tarjoavat kaupunkilaisille mahdollisuuden osallistua taideteoksen toteutukseen taiteilijan ohjauksessa. Kaupunkilaisten sekä kaupungissa toimivien yritysten ja yhdistysten omien taidehankkeiden toteutusta helpotetaan sujuvalla ja selkeällä lupaprosessilla. Paikalliset yritykset ja yhdistykset toimivat tällaisessa tilanteessa julkisen taiteen mahdollistajana rahoittaen taideteoksen toteutuksen ja taiteilijapalkkion sekä vastaten teoksen ylläpidosta sen esilläolon ajan. Kaupunki auttaa tarvittaessa teoksen sijoittamiseen, toteutukseen ja huoltoon liittyvissä kysymyksissä. Kaupunki myös huolehtii kaikkien väliaikaisten teosten yhteyteen ilmeeltään yhtenäiset, teoksesta ja tekijästä kertovat teoskyltit.

Mikkelissä vaikuttavia taiteilijoita kannustetaan tekemään ehdotuksia yhteistyöstä alueen yrityksille ja taloyhtiöille. Kaupunki tekee parhaansa yrityksen ja taiteilijan yhteistyönä ehdotettujen teosten toteutuksen mahdollistamiseksi. Taloyhtiöiden, yritysten, ja yhdistysten omia taidehankintoja tuetaan lisäksi mahdollisuuksien mukaan erikseen, mikäli ne mahdollistavat kaupunkilaisten osallistumisen taideteoksen toteuttamiseen taiteilijan ohjauksessa.

Näin laadit hyvän teosehdotuksen

Hyvä teosehdotus antaa teoksesta ja sen toteutuksesta keskeiset tiedot selkeästi esitettynä, ja se on lähetetty hyvissä ajoin ennen aiottua toteutusta. Hakemukset käsitellään saapumisjärjestyksessä. Tarvittaessa hakijaa voidaan pyytää täydentämään teosehdotusta.

Kuvien ja piirustusten avulla autat luvan myöntäjää ymmärtämään ehdotuksen.

**Katso
ohjeita lupa-
prosessiin!
s. 72–75**

EHDOTUS MIKKELIN JULKISEN TAITEEN YHTEISEKSI VIESTINTÄKANAVAKSI

www.mikkeli.fi/julkinentaide

AJANKOHTAISTA

tietoa julkisen taiteen
käynnissä olevista
hankkeista

TIETOA

kaupungin olemassa
olevista julkisen taiteen
teoksista

OHJEET

julkisen taideteoksen
toteutusehdotuksen
laatimiseen

TAIDETYÖRYHMÄN

työn esittely ja
kokoonpano

TAIDETYÖRYHMÄN

sähköpostiosoite tilanteeseen,
jossa ei ole varma, kenelle oma
teosehdotus tulisi ohjata

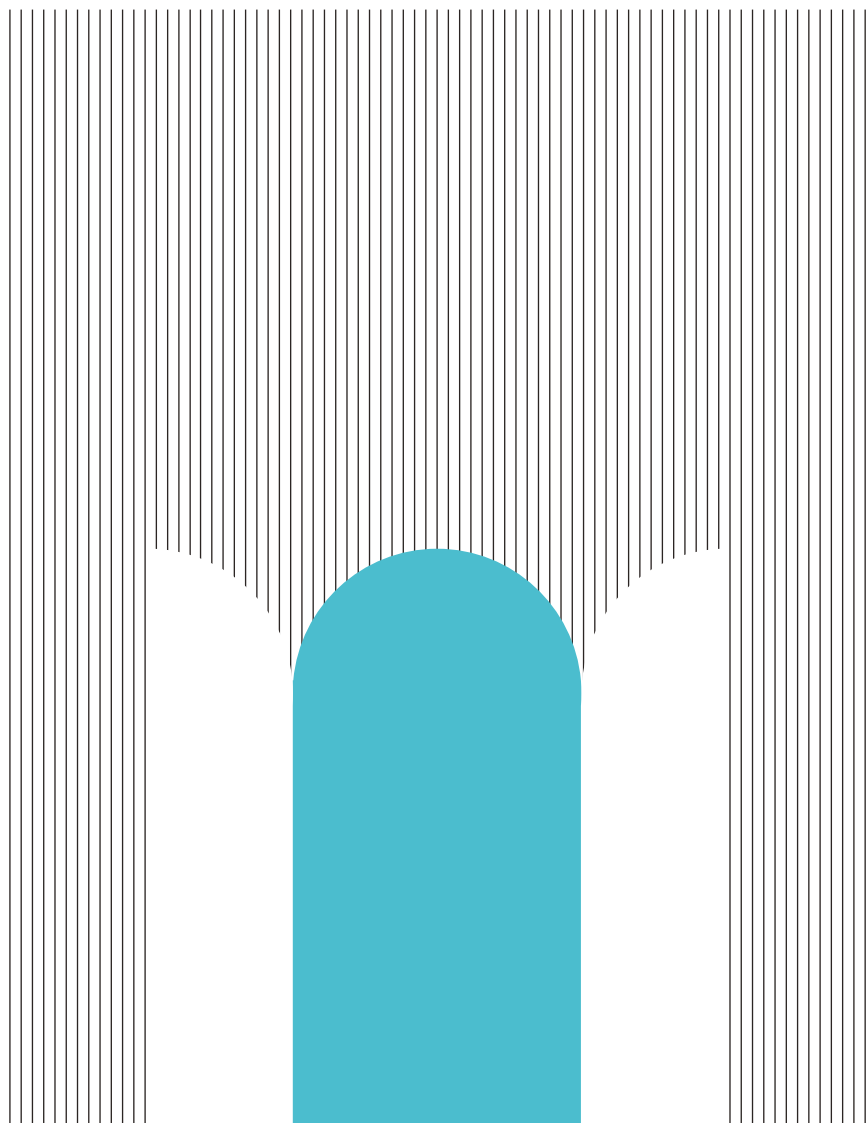

SANASTOA

ja perustietoa
julkisesta taiteesta

Tiedotuksessa pyritään siihen, että kaupunkilaisille muodostuisi kattava kuva siitä, kuinka kaupungin julkinen taide toteutuu sekä siitä, miten he voivat olla mukana Mikkelin julkisen tilan kehittämisessä taiteen keinoin. Mahdollisuuksien mukaan järjestetään tiedotuksen tueksi kiertokävelyitä ja muita esittelytilaisuuksia olemassa oleviin julkisiin taideteoksiin liittyen. Nettisivu toteutetaan osana taidetyöryhmän toimintaa, taidetyöryhmän ja viestinnän yhteistyönä taideohjelman käyttöönoton jälkeen.

YHTEYSTIEDOT
tahoista, joille ehdotuksia
voi tehdä sekä käytännön
ohjeet esimerkiksi
hakemusten käsittelyjen
aikatauluista

SANASTOA JA KÄSITTEITÄ

Mitä on julkinen taide? Mitä tarkoittaa prosenttiperiaate? Entä kuka on ammattitaiteilija? Sanaston kuvaukset ovat esimerkkejä, joiden tarkoitus on avata mahdollisuuksia, joita eri taiteenlajit tuovat julkiseen tilaan. Niiden tarkoitus on helpottaa julkisen taiteen parissa käytävää keskustelua, ei sanoa viimeistä sanaa.

Julkinen taide on saavutettavaa taidetta

Julkinen taide määritellään yksinkertaisimmillaan taiteeksi, joka sijaitsee ulkotilassa kaikkien kaupungissa liikkuvien ihmisten koettavissa. Laajemman määritelmän mukaan julkiseksi taiteeksi luetaan myös kouluissa, kirjastoissa tai muissa julkisissa rakennuksissa sijaitseva taide. Teokset voivat sijaita joko rakennuksen julkisivussa tai sen sisätiloissa, jolloin ne ovat esimerkiksi kirjaston käyttäjien koettavissa. Vielä laajemman määritelmän mukaan julkiseksi taiteeksi luetaan virastotaloissa ja muissa hallinnollisissa rakennuksissa sijaitseva taide, vaikka tämänkaltaisen julkisen taiteen koki-jakunta voikin jäädä kapeaksi.

Tässä hankkeessa on julkisella taiteella tarkoitettu ensimmäisen määritelmän mukaista taidetta, siis taidetta, jonka kokeminen ei edellytä minkään tietyn rakennuksen käyttöä, vaan ainoastaan kaupungin ulkotiloissa liikkumista. Julkisen taiteen kirjo on tänä päivänä valtavan laaja kattaen perinteisten ilmaisumuotojen, kuten esimerkiksi kivi- tai pronssiveistosten lisäksi myös monien uusien tekniikoiden mukanaan tuomat mahdollisuudet. Seuraavilla sivuilla on tarkempia kuvauksia erilaisista julkisen taiteen muodoista sekä alan termistöä avattuna. Tavoitteena on paitsi selkeyttää alan käsitteistöä, myös haastaa omaa tai ehkäpä kollegan ajattelua siitä, mitä julkinen taide on, ja miten sitä tulisi lähestyä.

Määritelmien lähteinä on käytetty erityisluvalla Kiasman³ sekä Prosent-tiperiaate.fi⁴ –sivuston olemassa olevia, kattavia sanastoja, joita on sekä tiivistetty että täydennetty taideohjelman laatimisen aikana käytyjen keskustelujen pohjalta tähän taideohjelmaan sopivaksi. Lisäksi lähteenä on käytetty RT-korttia RT 01-11147, *Taide rakennushankkeessa*⁵. Muilta osin määritelmät ovat työryhmän laatimia.

3 Kiasma. Nykytaiteen sanasto. Viitattu 12.02.2018.

<http://kiasma.fi/kokoelmat/nykytaiteen-sanasto/>

4 Suomen Taiteilijaseura – Prosenttiperiaate.fi. Käsitteet. Viitattu 12.02.2018.

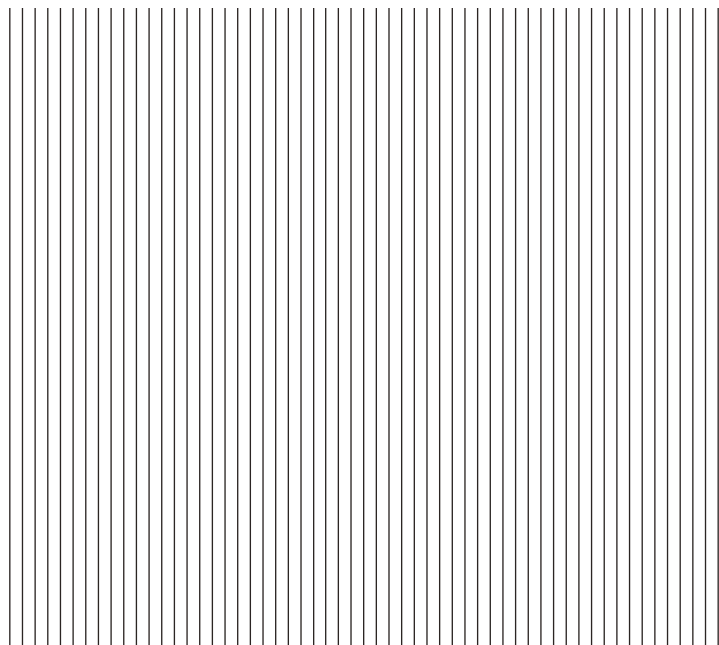
<http://prosenttiperiaate.fi/kasitteet/>

5 Rakennustieto. RT 01-11147, Taide rakennushankkeessa. 28.3.2014. Viitattu 12.02.2018. <https://www.rakennustietokauppa.fi/rt-01-11147-taide-rakennushankkeessa.-2014-/111054/dp>

Sanaston kuvaukset ovat esimerkkejä, joiden on tarkoitus avata niitä mahdollisuuksia, joita eri taiteen lajit tuovat julkiseen tilaan. Niiden on tarkoitus helpottaa julkisen taiteen parissa käytävää keskustelua. Ne eivät siis ole tarkoitettu sanomaan viimeistä tai kaiken kattavaa sanaa siitä, mitä julkisen taide tai sen alalajit ovat tai voivat tulevaisuudessa olla! Sanaston jälkeen on avattu lyhyesti taideohjelman laatimisen yhteydessä käytyä keskustelua siitä, kuinka julkista taidetta voi tarkastella eri tavoin suhteessa ympäröivään tilaan, taideteoksen toteuttajaan ja kokijaan. Lopuksi on lisätty muutamia keskeisiä suomalaisia lähteitä, joista saa kattavaa lisätietoa julkisen taiteen alasta, mahdollisuuksista osallistua alan keskusteluun sekä tietoa ajankohtaisista hankkeista. Ohjelman lopusta löydät kaksi julistetta – taiteilijalle, ja virkamiehelle – pikaoppaaksi julkisen taideteoksen lupa-prosessiin.

MILLÄ SANOILLA TAITEESTA PUHUTAAN?

Taidepuheen lyhyt oppimäärä – painotuksena julkinen tila

abstrakti taide

Abstrakti eli ei-esittävä taide ei jäljittele tai kuvaa mitään silmälle näkyvää kohdetta.³

aistit

Ihmisen aistit – näkö-, kuulo-, maku-, haju-, tunto- ja tasapainoaisti – mahdollistavat taiteen kokemisen. Aistit kehittyvät jo lapsena toimimaan yhdessä, ja havainto koostuu monen aistin yhdessä muodostamasta kokonaiskuvasta. Moniaistisuus on myös keskeinen tapa lähestyä nykytaidetta. Toisinaan teoksia voi katsomisen lisäksi esimerkiksi tunnustella, kuunnella, haistella ja jopa maistella.³

ammattitaiteilija

Ammattitaiteilija tekee taidetta työkseen. Koulutuksen ja kokemuksen kautta saadun osaamisen avulla ammattitaiteilijalla on valmiudet suunnitella ja toteuttaa teos, joka ottaa huomioon monipuolisesti mm. materiaalien kestävyys eri olosuhteissa ja teoksen sijaintipaikassa, aiheen sisällöllisen kestävyys, sekä sen, kuinka aihetta on käsitelty aiemmin. Ammattitaiteilijan teoksella on paremmat valmiudet kestää aikaa. Valtaosalla ammattitaiteilijoista on kuvataiteesta tutkinto, mutta osa on saanut koulutuksensa jollain muulla alalla. (kts. myös taide harrastuksena)

esitystaide

Esitystaide on nykyteatterin ja performanssin välimaastossa vaikuttava taiteen laji. Termi on otettu käyttöön 2000-luvulla, ja sitä käytetään enenevässä määrin kuvaamaan tämän ajan esitysmuotoista taidetta. Esitystaiteelle on tyypillistä yleisökontakti, käsitteellisyys ja elämyksen korostaminen.

Esitystaiteen, performanssin, nykyteatterin ja nykytaiteen rajat ovat häilyvät, ja nämä taidemuodot lainaavat toinen toisiltaan. Nykyteatterille on tyypillistä draaman hylkääminen: esitykset eivät perustu kertomukseen, jossa on alku, keskikohta ja loppu. Tavoitteena on pikemminkin määritellä yhä uudelleen, mitä teatteri voi olla.³

graffiti

Graffiti on alkuperäiseltä merkitykseltään ilman lupaa julki- seen seinäpintaan toteutettu kuvio tai piirros. Myös luvallisen seinämaalauستاiteen juuret ovat graffitikulttuurissa. (ks. muraali)

infrarakentaminen

Termillä tarkoitetaan infrastruktuurin, kuten esimerkiksi liikenneväylien, piharakenteiden ja kunnallistekniikan rakentamista. Myös infrarakentamisessa voidaan käyttää prosenttiperiaatetta.⁴

installaatio

Installaatio on tilaan rakennettu taideteos, joka voi koostua esimerkiksi arkisista esineistä, valosta, äänestä ja videoprojisoineista; esitysinstallaatiossa myös ihmisistä. Installaation osat voivat olla toisistaan irrallisia ja edustaa erilaisia taiteen muotoja, mutta niitä yhdistää jokin teema, ajatus tai tavoite.³

integroitu taideteos

Integroitu taideteos on tavalla tai toisella kiinteä osa sitä ympäristöä, johon se on toteutettu. Teos voi olla osa rakenteita esimerkiksi toteutumalla osana seinän pintarakennetta, tai katukiveyksen kuviointia. Toisinaan teos voi korvata jotakin kalustetta tai muuta julkisen tilan rakennetta siten, että teoksella on jokin lisäfunktio. Esimerkiksi, että teosta voi käyttää myös myös kaiteena, jolloin teos voi korvata tavallisen kaiteen.

julkinen taide

Julkisella paikalla, joko ulkona tai sisällä, olevaa taidetta. Julkisen taideteoksen voi rahoittaa niin valtio, kunta kuin yksityinen taho. Julkinen taideteos voi olla rakennuksista erillinen (esim. jalustalla oleva veistos) tai rakennuksiin integroitu (esim. seinämaalaus).⁴ Tässä taideohjelmassa julkisella taiteella viitataan ulkotiloissa sijaitsevaan, tai niistä havaittavaan taiteeseen, jonka kokeakseen ei tarvitse käyttää tiettyä rakennusta. Julkinen taide voi olla ajallisesti sekä pysyvä että väliaikainen osa kaupunkitilaa. (kts. Pysyvät ja väliaikaiset teokset)

julkinen taide harrastuksena

Julkinen taide voi olla paitsi osa ammattitaiteilijan työtä myös tarjota kiinnostavia, monipuolisia ja yllättäviä mahdollisuuksia kaikille kaupunkilaisille osallistua teosten toteutukseen ja kokea taiteen vaikutus tuttuihin kaupunkitiloihin. Julkinen taide on saavutettavaa taidetta sen kohdatessa kaupunkilaiset osana arjen ympäristöjä. Julkinen taide on osa kaupungin kulttuuritarjontaa.

käsitetaide

Käsitetaiteen teoksen fyysinen olomuoto saattaa olla lause paperilla tai kiillotettu alue lattiassa. Taide-esine puuttuu ehkä kokonaan. Tärkeintä on ajatus, joka saa katsojan mielen askartelemaan. Käsitetaide korostaa taiteen aktiivista vastaanottamista ja tulkitsemista. Se pyrkii haastamaan koki- jansa ajattelu- ja havainnointitapoja sekä käsityksiä tiedosta ja todellisuudesta. Käsitetaiteen kukoistuskautta oli 1960- ja 70-lukujen vaihe, mutta sen perinne vaikuttaa taiteessa edelleen.³

materiaalit

On vaikea keksiä, mistä aineksista ei voisi tehdä taidetta. Nykyaikaisessa materiaalivalinnan ratkaisee se, millaista vai-

kutusta taiteilija tavoittelee. Peililasi, tuhka, taikina tai veri taiteen raaka-aineena synnyttää hyvin erilaisia elämyksiä. Toiset teokset ovat aineettomia. Teos voi olla valoa tai ääntä tai toisaalta pelkkä idea, suunnitelma tai ohje. Moni mediataiteen teos on muodoltaan tiedosto.³

mediataide

Mediataiteen teosmuotoja ovat esimerkiksi videoteokset, ääniteokset, mediaperformanssit, multimediateokset, pelit ja verkkoteokset. Mediataide käyttää välineenään sähköistä mediaa, mutta yhdistää siihen usein myös muita elementtejä. Esimerkiksi tilaan rakennettu videoinstallaatio voi sisältää videoprojisointeja sekä erilaisia esineitä ja rakenteita. Sähköinen media on monelle taiteilijalle paitsi työväline myös teosten aihe ja materiaali. Taiteilijat käsittelevät taiteessaan medioihin ja mediakulttuuriin liittyviä teemoja.³

moderni taide

Arkikielessä modernilla tarkoitetaan kaikkea nykyaikaista, mutta taiteessa sanalla on erityinen merkitys. Moderni taide on kattokäsite useille taiteellisille liikkeille ja tyyliille, jotka ajoittuvat noin 1860–1960-luvuille. Modernismi on tätä jaksoa kuvaava taidekäsite. Nykyaide määrittynyt monessa mielessä modernismia vasten. Nykyaiteilijat ovat hylänneet modernin taiteen ihanteet, mutta toisaalta moni heistä lainaa, kommentoi ja arvioi uudelleen modernia kuvakieltä. Teokset saattavat näyttää ulkoisesti samalta kuin moderni taide, mutta niiden lähtökohdat ovat toiset.³

muraali

Muraali eli seinämaalaus on seinäpintaan toteutettu, usein koko seinäpinta-alan peittävä maalaus.

nykyaide

Nykyaide on oman aikamme taidetta, sitä mitä taiteilijat tekevät juuri nyt. Nykyaiteen alku sijoitetaan usein 1960-luvulle,

vaikka käsitykset ajankohdasta vaihtelevatkin. Esimerkiksi Nykyaiteen museo Kiasma kerää kokoelmiinsa sellaisten taiteilijoiden teoksia, jotka ovat aloittaneet näyttelytoimintansa vuonna 1960 tai sen jälkeen. Nykyaidetta on usein vaikea arvioida samoilla kriteereillä kuin vanhempaa taidetta, esimerkiksi kauneuden tai taidokkuuden perusteella. Teoksen juju saattaa piillä aivan muualla kuin teoksen ulkonäössä. Se voi olla oivallus, tapahtuma tai tunne, jonka teos saa aikaan.³

paikkasidonaisuus

Paikkasidonnainen taide on suunniteltu tiettyyn tilaan tai paikkaan. Se ottaa huomioon paikan luonteen, historian, nykyisyyden, käyttäjät ja käyttötarkoituksen. Paikkasidonnaisista teoksista ei voisi esittää juuri samassa muodossa missään muualla. Teos voi esimerkiksi kommentoida ympäristöään, olla eri mieltä tai muuttaa tilan joksikin aivan muuksi. Paikkasidonnaiset teokset ovat usein muodoltaan installaatioita, mutta ne voivat olla myös esimerkiksi performansseja tai yhteisötaideteoksia.³

performanssi

Performanssi on esittävän taiteen muoto, joka voi yhdistää erilaisia ilmaisutapoja. Lähtökohtana on usein taiteilijan kehollinen läsnäolo, tila ja aika. Performanssissa taiteilija voi esimerkiksi reagoida ympäröivään tilaan tai käyttää audiovisuaalista tekniikkaa osana esitystä. Performanssi voi olla väärin käyttäytymistä, paikan merkitsemistä, häiriö maisemassa, keskustelua, itkua tai ihan vain olemista. Performanssi on ainutkertainen tapahtuma tietyssä paikassa tiettyyn aikaan, mutta monet performanssit ovat tulleet tutuksi suurelle yleisölle niistä tehdyn dokumentaation kautta.³

prosenttiperiaate

Periaatteellinen päätös käyttää osa rakennushankkeen määrärahasta taiteeseen. Perinteisen määritelmän mukaan

prosenttiperiaate tarkoittaa, että noin 1 % rakennushankkeen budjetista käytetään taiteeseen. Periaatteen toteuttamiseksi on nykyään useita rahoitusmalleja. Prosenttiperiaate toteutuu useimmiten kunnan kaavoitus- tai rahoituspäätöksenä. Se voidaan esimerkiksi asettaa tontinluovutuksen ehdoksi. Prosenttiperiaate soveltuu niin uudisrakentamiseen, peruskorjauksiin ja täydennysrakentamiseen kuin infrarakentamiseen.⁴

prosenttikulttuuri

Jyväskylän Kankaan alueella käyttöön otettu termi tarkoittaa prosenttiperiaatetta, josta kertyneistä rahoista osa käytetään kulttuuritapahtumiin. Aika näyttää, leviääkö käsite muuallekin.⁴

prosenttiperiaate kunnan julkisessa rakentamisessa

Kunnan tekemän päätös käyttää tietty osa, yleensä 1 %, julkisen rakentamisen ja peruskorjauksen kustannuksista taiteeseen. Suomen suurista kaupungeista prosenttiperiaatetta noudattavat järjestelmällisesti tällä hetkellä Helsinki, Oulu ja Hämeenlinna.⁴

prosenttitaide

Synonyymi prosenttiperiaatteelle. Prosenttiperiaatteella toteutetusta taiteesta käytetään joskus sanaa prosenttitaide tai prosenttitaide-teos.⁴

pysyvät ja väliaikaiset teokset

Raja pysyvän ja väliaikaisen teoksen välillä on häilyvä. Väliaikaisen teoksen kesto voi vaihdella muutamista hetkistä päiviin, viikkoihin tai kuukausiin. Tässä taideohjelmassa käytettävänä terminä pysyväksi teokseksi määritellään teos, joka on paikallaan yli puoli vuotta. Tämä raja on tehty sillä perusteella, että yli puoli vuotta paikallaan oleva teos altistuu välttämättä eri vuodenaikojen rasitukselle, jolloin teoksen on oltava teknisesti kestävä, ja sen huolto on suunniteltava teoksen kesto huomioiden. Jokainen julkiseen tilaan sijoittu-

va teos ja sen huolto on suunniteltava siten, että teoksen on mahdollista kestää sille suunnitellussa ilmeessä koko teoksen esilläolon ajan.

rahastomalli

Taidehankkeen rahoitusmalli, jossa alueen (esim. asuinalueen) rakennuttajilta kerätään määrätty osa rakennuskustannuksista yhteiseen rahastoon. Rahastosta voidaan rahoittaa pysyvien ja väliaikaisten taideteosten lisäksi myös erilaisia kulttuuritahtumia.⁴

soveltava taide

Taidetta, joka palvelee myös käytännön tarkoituksia tai toimii osana muita aloja, kuten sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita.⁴

taidekilpailu, kuvataidekilpailu

Kun kahdelta tai useammalta taiteilijalta pyydetään samanaikaisesti ehdotusta samasta kuvataiteellisesta suunnittelu-kohteesta, on kyse taidekilpailusta. Kuvataiteen alan kilpailut järjestetään yhteistyössä Suomen Taiteilijaseuran tai sen yhden tai useamman jäsenjärjestön kanssa. Kilpailussa noudatetaan Suomen Taiteilijaseuran kilpailusääntöjä, mikä on edellytys sille, että Suomen Taiteilijaseuran jäsenjärjestöjen (Muu ry, Suomen Kuvanveistäjäliitto, Suomen Taidegraafikot, Taidemaalari liitto, Valokuvataiteilijoiden liitto) jäsenet voivat ottaa osaa kilpailuun tai toimia sen palkintolautakunnan jäsenenä. Valtion taideteostoimikunnan järjestämissä kilpailuissa noudatetaan sen omia sääntöjä. Kuvataidekilpailuiden järjestämisessä neuvontaa antaa Suomen Taiteilijaseuran lakimies. Katso yhteystiedot Suomen Taiteilijaseuran verkkosivuilta.⁴

taide rakennetussa ympäristössä

Termillä viitataan kaikkiin rakennetussa ympäristössä eli rakennuksissa, kaupunkikeskustoissa, viheralueilla ja liikenneväylillä oleviin taideteoksiin.⁴

**taidevelvote
tontinluovutus-
ehdoissa**

Taidehankkeiden rahoitusmalli, jossa kunta päätöksellään asettaa tontinluovutuksen ehdoksi, että rakennuttaja hankkii osalla rakennuskustannuksista taidetta. Tällöin kunnan tekemän prosenttiperaatepäätöksen toteuttaminen siirtyy rakennuttajalle. Toimintamallia on toteutettu Suomessa muun muassa Helsingin Arabianrannan ja Joensuun Penttilänrannan asuinalueiden rakentamisessa.⁴

taidehanke

Teoksen tilaaminen taiteilijalta tai taiteilijoilta tiettyyn rakennuskohteeseen tai laajempaan hankkeeseen niin, että työ käsittää teoksen suunnittelun ja toteutuksen.⁵

taideasiantuntija

(myös: taidekoordinaattori tai -konsultti)

Henkilö tai taho, joka nivoo taidehankkeen osaksi rakennushanketta. Taideasiantuntija toimii välittäjätahona ja yhdyssiteenä hankkeen osapuolten välillä. Työn tarve ja laajuus suhteutetaan hankkeen kokoon.⁵

taiteilijapankki

Taiteilijapankki (tai taidepankki) tarkoittaa sähköistä alustaa, johon kiinnostuneet taiteilijat voivat jättää tietonsa tai portfolionsa tilaajan yhteydenottoa varten. Taiteilijapankin voi perustaa esimerkiksi kunta rakenteilla olevaa asuinalueita varten. Taiteilijapankkia ei voi käyttää luonnosten pyytämiseen taiteilijoilta kyseiseen suunnittelukohteeseen ilman erillistä luonnoskorvausta. Huomioithan myös, että kun kahdelta tai useammalta taiteilijalta pyydetään samanaikaisesti ehdotusta samasta kuvataiteellisesta suunnittelukohteesta, on kyse taidekilpailusta (ks. aikaisempi).⁴

vuorovaikutteisuus

Nykytaiteen olemukseen liittyy ajatus aktiivisesta teoksen ja katsojan kohtaamisesta. Voi sanoa, että taideteos saa mer-

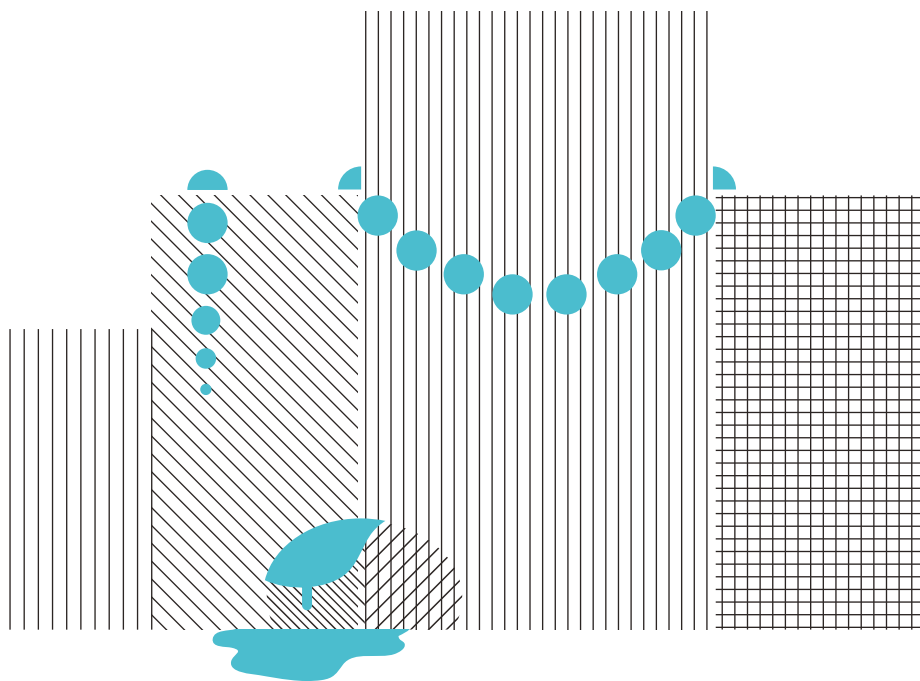
kityksen tai toteutuu vasta katsojan ja teoksen kohdatessa. Toisinaan katsoja vaikuttaa teokseen omalla toiminnallaan – laukaisemalla liiketunnistimen, painamalla nappia, tarttumalla ohjaimeen. Vuorovaikutusta tapahtuu myös toisten taiteen katsojien kanssa. Yhteinen kokemus taiteen äärellä tai keskustelussa syntyvä tulkinta saattaa tuoda teokseen aivan erilaisia merkityksiä kuin yksinäinen pohdiskelu.³

ympäristötaide

Perinteisesti termillä tarkoitetaan luontoon tehtyjä teoksia, kuten maataidetta ja tilataidetta. Nykyään termillä tarkoitetaan usein tämän lisäksi myös taidetta rakennetussa ympäristössä.⁴

äänitaide

Äänitaideteoksen keskiössä on ääni. Julkisessa tilassa äänitaideteos voi olla vaikkapa puiston puihin asennettuja kaiuttimia, joista kuuluu ääniä, esimerkiksi puhetta tai musiikkia. Äänitaideteokseen, kuten muihinkin mediataideteoksiin, on mahdollista liittää myös ihmiseen reagoiva elementti. Teos voi esimerkiksi käynnistyä, kun liiketunnistin havaitsee paikalle saapuneen ihmisen.

**Mikä sinusta on olennaista
julkisessa taiteessa?**

Teosten suhde tekijäänsä, ympäristöön, ja kokijaan vaihtelee

Tämän julkaisun taustalla olleen *Taide Elämään!* -hankkeen kuluessa on tutkittu erilaisia näkökulmia, joiden kautta julkiseen tilaan sijoittuvaa taidetta voidaan tarkastella tulevina vuosikymmeninä. Julkinen taide kenttänä kehittyä jatkuvasti. Seuraavien, ohjelman laatimisessa keskustelujen tarkastelutapojen esiin tuomisella halutaan kannustaa lukijaa pohtimaan julkista taidetta omasta näkökulmastaan. Mikä sinusta julkisessa taiteessa on olennaista?

Teoksen suhde ympäristöön

Vuonna 2014 julkaistu RT-kortti *Taide rakennushankkeessa* määrittelee julkisen taiteen kolmeen kategoriaan: erilliset teokset, integroidut teokset ja väliaikaiset teokset. Huomionarvoista jaottelussa on se, ettei teoksia lajitella tekotavan mukaan (esim. pronssiveistos, suihkulähde, seinämaalaus), vaan sen mukaan, millaisessa suhteessa ne ovat ympäristöönsä. Erillinen teos, kuten merkkihenkilöä esittävä patsas, ei ole riippuvainen sijainnista. Integroitu teos, kuten sillan kaiteiden osaksi suunniteltu teos, voi puolestaan sijaita vain kyseisessä sillassa. Väliaikaisia teoksia ovat mm. valoteokset ja erilaiset esittävän taiteen muodot kaupunkitilassa.

Se, millaisesta teoksesta on kyse suhteessa ympäröivään tilaan, vaikuttaa suuresti teoksen suunnittelun ja toteutuksen sekä huollon käytäntöihin. Erillinen teos on mahdollista sijoittaa paikalleen missä vain vaiheessa ympäristön toteutusta, myös valmiiseen ympäristöön. Integroitu teos taas on luontevinta toteuttaa yhtä aikaa muun ympäristön kanssa, esimerkiksi sillan suunnittelun ja toteutuksen tai sen kunnostuksen yhteydessä. Yhtäaikainen prosessi säästää myös kustannuksia, kun teos voi tulla osaksi muun rakentamisen tuotantoprosessia. Väliaikaisen teoksen toteutus lähtee siitä, että ympäristö palaa teoksen päätyttyä ennalleen, oli sitten kyse katussiesityksestä, neulegraffitista tai esimerkiksi rakennustyömaan aitoihin liittyvästä teoksesta.

Teoksen suhde tekijään ja kokijaan

Kun halutaan toteuttaa kaupunkiin monipuolista taidetta, voi olla hedelmällistä tarkastella taidetta myös muista näkökulmista kuin sen ympäristösuhteesta käsin. Alla on kuvattu keskustelun pohjaksi kaksi muuta tapaa tarkastella julkista taidetta.

Kokijan rooli

Taideteoksia voi ajatella tarkasteltavan myös sen mukaan, kuinka paljon teos vaatii kokijaltaan jonkin tekemistä. Aiheena voidaan puhua toiminnallisuudesta tai kokemuksellisuudesta. Kysymyksiä voivat olla mm.

- Edellyttääkö teos katselua monesta suunnasta tai onko sillä vain yksi katselusuunta?
- Edellyttääkö teos kokijan tekemiä ratkaisuja (esim. katsojan sijaintiin tai liikkeisiin reagoiva teos)?
- Onko kokija osa teosta siten, että muut kokijat huomaavat sen (kuten yleisön osallistumista edellyttävä performanssi, jossa katsojasta tulee yllättäen esiintyjä)?
- Jättääkö kokija jäljen teokseen vai ei?

Tekijän rooli

Toinen tapa tarkastella teostyyppejä on kysyä, millainen on tekijän ja teoksen suhde. Taideteos voitaisiin siis tästä näkökulmasta jaotella sen mukaan, mikä on teoksen toteuttajan rooli ja ammatillinen tausta, ja syntyvän teoksen konteksti taidekentässä. Kysymyksiä voivat olla mm.

- Mistä ammatillisesta kontekstista käsin taiteilija toimii?
- Onko kyseessä esimerkiksi alaa ja sen ilmaisutapoja uudistamaan pyrkivä nykyaikaisen ammattilainen tai onko tekijän tavoitteena jonkin taideperinteen säilyttäminen ja kunnioittaminen?
- Onko kyseessä taiteilijan vetämä toiminta kaupunkilaisille, jolloin teoksen toteuttajat voivat olla keitä vain.

Lisätietoa alasta

Suomessa on viime vuosina toteutunut erittäin paljon julkista taidetta koskevia oppaita, ja erilaisia hankkeita. Lisäksi usealla kunnalla on nykyään oma taidestrategiansa. Keskeinen tietolähde julkisen taiteen asioissa on Suomen Taiteilijaseuran ylläpitämä sivusto, jolta löytyy paitsi tietoa ajan-kohtaisista hankkeista, myös kuvauksia taiteen hankintatavoista sekä alan ajankohtaisia uutisia: **prosenttiperiaate.fi**

Alla on listattu muutamia alalla viime vuosina julkaistuja oppaita, jotka ovat ilmaiseksi ladattavissa pdf-muodossa:

RT-kortti taide rakennushankkeessa (2014)

Lyhyin suomalainen ohje julkisen taiteen termistöön ja hyviin käytäntöihin. Linkki pdf-aineistoon (edellyttää tunnukset RT-kortistoon tai yksittäisen kortin oston):

<https://www.rakennustietokauppa.fi/taide-rakennushankkeessa/111054/dp>

Prosenttiperiaatteen käsikirja tilaajalle ja taiteilijalle (2015)

Yhdistelmä ohjeita ja artikkeleita julkisen taiteen toteutuksesta 2000-luvun Suomessa kahden käsikirjan muodossa – tilaajalle ja taiteilijalle suunnattuina versioina. Linkki pdf-aineistoon: prosenttiperiaate.fi/kasikirja

Infra-taide-infra -sanakirja (2015)

Diplomityö siitä, kuinka julkisen tilan suunnittelutiimi ja taiteilija voivat hyötyä yhteistyöstä. Linkki pdf-aineistoon:

www.citiesareours.com/infrataideinfrasanakirja

Julkinen taide – check list - - - - - ➔

Mikkelin kaupunki haluaa edistää julkisen taiteen toteutumista selkeällä ja läpinäkyvällä lupaprosessilla. Tällä aukeamalla on kuvattu taidehankkeen kulkua taiteilijan näkökulmasta, ja seuraavalla aukeamalla kuvataan lupaprosessia virkamiehen silmin. Tutustu molempiin!

TEOKSEN SUUNNITTELU

Julkisen teoksen luonnostelu sisältää teoksen idean, muodon ja materiaalien suunnittelun lisäksi moniin käytännön kysymyksiin vastauksia. On hyvä miettiä ainakin seuraavat asiat valmiiksi ennen yhteistyötahojen lähestymistä.

1. **PERUSIDEA** – Mistä teoksessa on kyse?
2. **KUINKA** tekninen toteutus tapahtuu?
3. **MIHIN** teos sijoittuu?
4. **MILLOIN** teos on esillä?
5. **MILTÄ** teos näyttää ympäristöön sijoitettuna?

Näihin kysymyksiin vastaavien kuvien ja piirustusten avulla on mahdollisten yhteistyökumppanien helpompi ymmärtää, mihin he ovat ryhtymässä.

YHTEISTYÖTAHOT

Lähtökohtaisesti teoksen toteutukseen vaadittava rahoitus tulisi tulla muualta kuin taiteilijalta itseltään. Mahdollisia rahoituslähteitä teokselle voivat olla esimerkiksi:

1. **SIJAINNITPAIKKA** Palkkiota, materiaaleja, työvoimaa tai työkaluja voi neuvotella toteutuspaikan omistajalta.
2. **APURAHAT** edellyttävät huolellisesti ja ajoissa tehtyä suunnitelmaa.
3. **SPONSORIT** Paikalliset yritykset tai yhdistykset voivat olla kiinnostuneita tukemaan hyvin suunniteltua taidehanketta monin tavoin.

Pssst..

Museoiden taidehankintojen prosessit noudattavat omia, nykyisellään säilyviä periaatteita - kts. s. 31. Näissä ohjeissa painotetaan museohankintojen ulkopuolella toteutuvia, monipuolisia taideprojekteja!

TEOKSEN TOTEUTUS JA PURKU

Mikäli teoksen toteutuksesta olisi vain yksi ohje, olisi se: Tee niin kuin on sovittu. Toteuta teos hyväksytyjen luonnosten mukaisena, ja mikäli teos on tarkoitettu väliaikaiseksi, huolehdi sen purkamisesta sovitusti. Kun jokin tilanne on epäselvä, tai ongelmia ilmenee, ole rohkeasti yhteydessä kaupungin edustajiin, ja kysy, kuinka kannattaisi menetellä hyvän lopputuloksen turvaamiseksi. Kaupungin tavoite on auttaa kauniin ja toimivan julkisen tilan ylläpidossa, ja taide on osa tätä työtä.

KENELTÄ LUPA?

Kaupunki on vastuussa julkisen tilan turvallisuudesta ja käytettävyydestä. Siksi julkiseen tilaan sijoittuviin teoksiin otetaan kantaa, oli kyse sitten pysyvästä tai väliaikaisesta teoksesta.

Lupaa myöntävät tahot tarkastelevat hakemusta kukin oman osa-alueensa ohjeiden mukaan (ohjeet voivat koskea mm. huollettavuutta, tai kaupunkikuvallista yhtenäisyyttä. Luvan myöntäjät harkitsevat aina seuraavalla aukeamalla kuvattuja, teosta koskevia kysymyksiä. Niitä on siksi hyvä pitää silmällä myös hakemusta laatiessa.

Pysyvissä teoksissa tulee aina huomioida, milloin teos on laajuudeltaan sellainen, että se vaatii ilmoitusmenettelyn, toimenpide- tai rakennusluvan.

Jos olet epavarma,
laita kysymys tänne:

**julkinentaide@
mikkeli.fi**

Teoksen sijainti:
**Liikennealueet /
tiet, kadut ja väylät**

Hakemus tänne:
Infra-aluepalvelut

Teoksen sijainti:
**Puisto- ja
viheralueet**

Hakemus tänne:
**Viher- ja
metsäaluepalvelut**

Alle 10 m korkeat taideteokset voidaan sijoittaa kaupungin omistamille alueille, mikäli sijoittamiseen on kaupungin yleisten alueiden sijoittamislupa.

Teoksen sijainti:
**Kaupunkikuvallisesti
merkittävät paikat,
rakennukset ja
rakennelmat**

Hakemus tänne: Rakennusvalvonta

Kaupunkikuvaan merkittävästi tai pitkäaikaisesti vaikuttavat järjestelyt ratkaistaan rakennusvalvonnassa toimenpideluvalla. Sijoitettaessa taideteosta kaupunkikuvallisesti merkittävälle paikalle tulee olla yhteydessä rakennusvalvontaan lupatarpeen arvioimiseksi. (Muistomerkki tai ympäristötaideteos vaatii aina vähintään ilmoitusmenettelyn rakennusvalvonnasta.)

Jos teoksen sijoittamisella on vaikutusta esim. naapurin etuun, asia käsitellään toimenpidelupana.

Olemassa olevaan rakennuksiin kiinteää taideteosta sijoitettaessa asiasta tulee tehdä ilmoitus/toimenpidelupa teoksen koosta riippuen. Uuden rakennuksen osalta asia käsitellään rakennusluvan yhteydessä, mikäli lupahakemuksessa asia on esitetty.

Luvan hakijana on aina kiinteistön haltija.

Julkinen taide – check list - - - - ->

Teos on enemmänkin tapahtuma: Se on paikallaan korkeintaan muutaman kuukauden, eikä siitä sen purkamisen jälkeen jää ympäristöön merkkejä.

=

VÄLIAIKAINEN TEOS

Onko hakemuksessa esitetty ymmärrettävästi:

1. **PERUSIDEA** – Mistä teoksessa on kyse?
2. **KUKA** toteutuksesta ja purkamisesta vastaa?
3. **KUKA** maksaa toteutuksen kustannukset?
4. **KUINKA** tekninen toteutus tapahtuu?
5. **MIHIN** teos sijoittuu?
6. **MILLOIN** teos on esillä?
7. **MILTÄ** teos näyttää ympäristöön sijoitettuna? (piirustukset tai havainnekuvat)

täydennyspyyntö

PYSYVÄ TEOS

=

Teos on paikoillaan kauemmin, altistuen ihmisten katseille eri aikakausina, ja esimerkiksi eri vuodenaikojen rasitukselle eri aikoihin vuodesta.

Onko hakemuksessa esitetty ymmärrettävästi:

1. **KUKA** on taiteilija, **KUKA** toteuttaa työn?
2. **KUKA** maksaa toteutuksen kustannukset?
3. **KUINKA** tekninen toteutus tapahtuu?
4. **MIHIN** teos sijoittuu?
5. **MILTÄ** teos näyttää ympäristöön sijoitettuna? (piirustukset ja havainnekuvat)
6. **KUKA** on valmiin teoksen omistaja?
7. **KUKA** huolehtii valmiin teoksen huollosta?

täydennyspyyntö

YKSITYINEN TEOS

Teos sijaitsee tontin sisällä, tai muuten näkymättömissä kaikille saavutettavasta julkisesta tilasta tarkastellen

►►► LUPA MYÖNNETÄÄN

mikäli teos on teknisesti toteutuskelpoinen ja huoltosuunnitelma uskottava

NÄKYVÄ TEOS

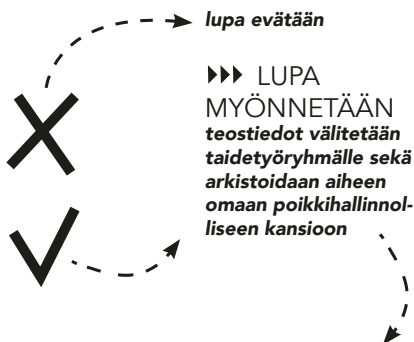
Teos sijaitsee alueella, jolla se on kaikkien nähtävissä (esim. rakennuksen julkisivu tai kaupunkitila kuten puisto, katu, tai aukio)

►►► **HAKEMUS VÄLITETÄÄN
TAIDETYÖRYHMÄLLE**

Virkamiehen opas julkisen tilan taideteosehdotusten käsittelyyn

Toteutuvatko seuraavat:

1. **KUNNIOITUS** Säilyttääkö teoksen toteutus ja purkaminen paikan rakenteet vahingoittumattomina?
2. **KÄYTTÖ** Onko ko. tilaa mahdollista käyttää teoksen ollessa paikallaan? Tai onko teoksen kesto niin lyhyt, ettei haittaa synny?
3. **SISÄLTÖ** Onko teoksen sisältö sopiva julkiseen tilaan? (ei esimerkiksi loukkaa tiettyä ihmisryhmää)

Toteutetaan teos osaksi julkista tilaa & kaikkien kaupunkilaisten iloksi

Taidetyöryhmä varmistaa, että seuraavat toteutuvat:

1. **TAITEELLINEN TASO** on korkea – pysyvän teoksen on oltava hieno
2. **BUDJETTI** on realistinen ja maksajat vahvistettu – uskottava rahoitus on toteutuksen edellytys
3. **SIJAINTI** on teokselle sopiva: teos toimii ympäristöönsä sijoitettuna. Ympäristö tukee teosta, eikä ympärillä ole esimerkiksi arvorakennuksia tai muita pysyviä tai väliaikaisia taideteoksia, joiden sisällöt ja ilmeet rinnakkain toteutettuna heikentäisivät toisiaan
4. **TEOKSEN SISÄLTÖ** on sopiva julkiseen tilaan – teoksen sisältö tai toteutustapa ei esimerkiksi loukkaa jotain tiettyä ihmisryhmää
5. **TEKNINEN VIIMEISTELY** on kunnossa – pysyvissä teoksissa kiinnitetään erityishuomiota siihen, että teos säilyttää ilmeensä vuosien kuluessa ja eri vuodenaikoina
6. **TEOKSEN HUOLTOVASTUU** on selvä – pysyvää teosta on huollettava – huoltovastuu on yleensä teoksen tulevalle omistajalla

Mistä puhutaan, kun puhutaan taiteesta julkisessa kaupunkitilassa? Miksi julkinen taide on tänä päivänä niin suosittua, ja millainen rooli sillä tulisi olla nykyaikaisessa julkisen tilan rakentamisessa? Miten taidetta on mahdollista toteuttaa kaupunkiin kustannustehokkaasti ilman, että taiteen laatu kärsii?

Näihin ja muihin kysymyksiin vastaa tämä Mikkelin kaupungille laadittu taideohjelma – opas julkisen taiteen toteutukseen Mikkeliissä.